

Barnens nät – Nätets barn

Barnens nät – Nätets barn

Referat från ett kunskaps-

seminarium om barns

och ungdomars

Internetvanor

Innehållsförteckning

Förord	7
Referat från seminariet	
Inledning	9
Ett. Vad gör barn och ungdomar på Internet?	
<i>Ulrika Sjöberg:</i> Hur använder barn och unga medier – och varför?	14
<i>Taran Björnstad:</i> Nätsvärmare – en rapport om ungdom och Internet	21
<i>Johan Forsberg:</i> Lunarstorm – Sveriges största mötes- plats för ungdomar	29
<i>Ungdomspanelen:</i> högstadiel elever från Broängsskolan diskuterar sina Internetvanor	36
Två. Vad behöver barn och ungdomar skyddas från på Internet – och varför?	
Paneldebatt	42
Tre. Kan man skapa en säkrare användning av Internet – och vems är i så fall ansvaret?	
<i>Mats Kumlien:</i> Lagstiftningens dilemma	60
<i>Stig Roland Rask:</i> Internet i skolan – problem och möjligheter	68
<i>Ola Kallemur:</i> Ny teknik blottlägger gamla problem	76
<i>Anna Toss:</i> Följ med barnen till Internet!	83

Avslutande diskussion	90
<i>Bilaga I:</i> Länkar till webbplatser som nämns i referatet	101
<i>Bilaga II:</i> Inbjudan och program till seminariet	104
<i>Bilaga III:</i> Information om SAFT-projektet	109

Förord

Under de senaste åren har det skett en radikal förändring av barns och ungdomars kulturella och sociala miljö genom Internet. Där träder de in i en värld som i många avseenden skiljer sig från vuxenvärldens föreställningar, attityder, normer och etik. Vi föräldrar vet i allmänhet inte så mycket om den speciella miljö som utgör en allt större del av våra barns och ungdomars liv, men vi uppfattar den glimtvis, genom berättelser och tillfällen.

Vad gör barnen och ungdomarna på nätet? Vilka värderingar kommer till uttryck i spel, på olika sajter och i chatttrum? Hur uppträder barn och ungdomar i de interaktiva möjligheter som nätet erbjuder? Vad blir till självklara attityder och förhållningssätt, och hur kommer de att präglade förväntningar och krav senare i livet?

Inte minst den senare frågan gör det särskilt intressant att förstå hur barn och ungdomar upplever nätet och sitt liv där. Studier av hur värderingar förändras över tid visar att de är förbluffande beständiga. Det är sannolikt att vårt framtida samhälle kommer att återspegla dagens nät som kulturell och social miljö, inte minst därför är det viktigt att studera och förstå både miljöerna och hur barn och ungdomar relaterar till dem.

I flera avseenden kan vuxenvärlden ha anledning att reagera på innehållet i den miljö som utvecklas på nätet. Där förekommer skildringar och värderingar som många av oss inte anser att barn skall utsättas för, i synnerhet inte ensamma utan möjlighet att bearbeta och diskutera det tillsammans med vuxna. Sverige deltar genom Vålds-

skildringsrådet i EU-projektet SAFT, som syftar till att öka medvetenheten om vad barn och unga kan möta på nätet och skapa åtgärder för en säkrare Internetanvändning för dem.

För IT-kommissionen och Vårdsskildringsrådet är det viktiga arbete som görs inom SAFT-projektet en angelägen uppgift och i den ingår att sprida information och forskning om vad vi vet i dag om barns och ungdomars möte med Internet.

Denna skrift sammanfattar ett kunskapsseminarium som IT-kommissionen och Vårdsskildringsrådet arrangerade tillsammans. Seminariet var en del av både IT-kommissionens och Vårdsskildringsrådets löpande arbete där organisationernas kunskapsintresse sammanföll.

Referatet bygger på en bandupptagning av konferensen, som där-
efter redigerats inom Vårdsskildringsrådets kansli.

För Vårdsskildringsrådet

Cecilia Modig
ordförande

Ann Katrin Agebäck
kanslichef

För IT-kommissionen

Christer Marking
kanslichef

Referat från seminariet Inledning

IT-kommissionens kanslichef *Christer Marking* hälsar deltagarna och publiken välkomna och berättar i korthet om IT-kommissionens uppdrag. Den nuvarande kommissionen är den fjärde i ordningen, den första tillsattes 1994 och arbetet beräknas vara avslutat i maj 2003. Kommissionen är ett rådgivande organ till regeringen, den har ett brett mandat och arbetar inom många områden.

– IT-kommissionen har i en serie rapporter försökt visa hur nätet används av olika människor, vilken resurs det är för folk, och det har vi gjort utifrån några olika aspekter. Vi har tittat på hur äldre människor arbetar med nätet och vad det betyder för dem. Den första studien hette "IT och äldre" och skrevs på uppdrag av Socialdepartementet. I samband med den har vi också gått igenom olika studier av Internetanvändning i allmänhet, vi har även tittat på grupper med särskilda behov, t.ex. de som har dyslexi eller olika funktionsnedsättningar. Så vi har en ganska bra bild av helheten, och för närvarande kan vi se att folk inte använder nätet så mycket i vardagen, med undantag för ungdomar. Efter att Ungdomens IT-råd lades ner någon gång i slutet av 1990-talet vet vi inte så mycket om vad barn och ungdomar gör på nätet. Den här konferensen syftar till att kasta mer ljus över frågan och bli en slags inledning till ett fortsatt arbete på området.

– Vi vet att ungdomar använder nätet kolossalt mycket och att detta kommer att betyda någonting om tio år när de inte längre är barn och ungdomar utan står mitt i vuxenlivet. Vi kan nog säga att mycket kommer att förändras med den erfarenhet de har i dag. Nä-

tet är en mycket viktig miljö för den uppväxande generationen, präglad av nya attityder, normer, föreställningar och processer som vi äldre kanske inte riktigt är medvetna om. Det här behöver vi förstå bättre. Den här utvecklingen kommer att betyda mycket för samhället och det är viktigt att begripa någonting av detta nu.

Därefter går ordet till *Ann Katrin Agebäck*, kanslichef på Vårdsskildringsrådet, en kommitté under Kulturdepartementet. Rådet tillsattes som ett svar på den mycket intensiva debatt som pågick under hela 1980-talet och långt därefter om våld i videofilmer. Rådets uppdrag är primärt att verka mot skadliga våldsskildringar, men inte med redskap som censur och förhandsgranskning, utan med information och utbildning. Rådet ska också stödja och verka för en bättre medieundervisning i skolorna, samt föra en dialog med mediebranscherna och stödja dem till självreglering.

– Det har runnit mycket vatten under broarna sedan 1990 när Vårdsskildringsrådet kom till. Det som framförallt har hänt är att videomediet, som då var något väldigt nytt och hotfullt, har blivit ett av många medier som ungdomar tar del av. Vi har också fått kabel-TV, datorspel och inte minst Internet. Det medielandskap som ungdomar rör sig i idag ser helt annorlunda ut, det är ett ständigt flöde av olika sorters bilder, inleder Agebäck som menar att det uppdrag Vårdsskildringsrådet fick för tolv år sedan trots allt står sig väl i tiden. Hon citerar ett stycke ur direktivet:

”Rådet ska i huvudsak verka för att barn och ungdomar klarar av att orientera sig i och kritiskt granska det stora utbudet. Här är det inte minst viktigt att inrikta sig på vuxengenerationen. Det finns i dag en kunskapsklyfta mellan ungdomar och vuxna när det gäller film och video”.

– De här orden är lätta att applicera på Internet idag, och med tiden har rådet också börjat arbeta allt mer med frågor som rör Internet. Därför har vi gått med som partner i ett EU-projekt kallat SAFT. Projektet är ett s.k. ”awareness-projekt” och syftar till att genom kunskapspridning och utbildning skapa en säkrare användning av Internet bland barn och unga.

Agebäck berättar vidare att sju partners från fem länder – Sverige, Norge, Danmark, Island och Irland – ingår i SAFT-projektet. Målgrupperna för projektet är barn och ungdomar, föräldrar och lärare, och inte minst massmedia. Projektet kommer att inledas med en studie av kunskaper, attityder, användningsmönster och informationsbehov när det gäller barn, ungdomar och Internet. Studien genomförs i två delar, den första riktar sig till föräldrar och den andra till barn och ungdomar mellan 9 och 16 år. Resultatet från studierna presenteras under våren 2003 och kommer att bilda underlag för hela det fortsatta arbetet inom SAFT. Det kommer också att byggas upp ett nationellt nätverk i varje land med representanter för myndigheter, ideella organisationer, Internetbransch och andra som vill samverka till projektets målsättning. Det kommer även att skapas en nationell hemsida, och den svenska Internetindustrin, genom IT-företagen och Bitos, kommer att vara engagerade i framtagandet av en s.k. ”Safe Use Guide”. Den ska ge råd och hjälp till framför allt föräldrar, och tanken är att den ska distribueras både on-line och off-line. Det kommer också att tas fram ett utbildningspaket som direkt vänder sig till skolorna, förklarar Agebäck.

Ett.

**Vad gör barn och
ungdomar på
Internet?**

Hur använder barn och unga medier – och varför?

Ulrika Sjöberg är lektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid **Högskolan i Halmstad**. Hon har nyligen lagt fram sin doktorsavhandling, *Screen Rites*, som handlar om hur barn och ungdomar använder sig av datorspel, Internet och TV i vardagen.

– Syftet med min avhandling är att försöka belysa de tre medierna datorspel, TV och Internet och deras betydelse och roll för barn och ungdomar i Sverige idag. Jag vill alltså försöka förstå vad de använder de här medierna till utifrån barnens resonemang, hur de upplever dem och vilken mening som skapas kring deras innehåll. När det gäller användning av TV och Internet har jag studerat 12-, 13-, 15- och 16-åringar, och när jag har tittat på datorspel är det 8-, 9-, 12- och 13-åringar jag har studerat. Mötet med dessa ungdomar har varit mycket inspirerande, jag har träffat ungefär 1 800 ungdomar under arbetets gång.

Sjöberg berättar att hon använt sig av en mängd olika metoder och tillvägagångssätt när hon gjort sin undersökning.

– Förutom en omfattande enkätundersökning har jag gjort intervjuer, både enskilt och i grupp. Jag har även använt dagböcker där barn själva har fått skriva om en vecka i sina liv, för att ta reda på vilken roll medierna har i vardagen. Avhandlingen belyser tre teman; det första är medier i förhållande till det dagliga livets struktur, det andra temat är den omgivande mediemiljön och det tredje är medierade erfarenheter. Det är allt svårare att studera ett medium enskilt

i dag, man måste hela tiden relatera det till övrig medieanvändning.

Olika medier fyller olika behov

Sjöberg menar att vilket medium vi väljer framför andra är beroende av stunden, och citerar två pojkar som fick frågan om vad de helst väljer – TV eller datorspel:

”Det beror så på, det beror på vad det är för spel, eller vad det är för film på TV eller så. Är det en bra film som man vill se så tittar man på den. Men finns det inget på TV så har man ju datorn”.

”Om det är en dålig film då tar jag datorspel, men är det en bra film så struntar man i datorn. Fast om man har fått ett nytt spel så kommer inte datorn i sista hand, då brukar jag sitta och spela och spela ...”

Citaten illustrerar hur de nya medierna inte tränger undan de äldre, utan snarare kompletterar varandra. Medier ersätter inte varandra, man använder olika medier beroende på tiden på dygnet, innehållet och vem man är tillsammans med.

– TV är främst ett familjemedium. Givetvis kan man titta på TV ensam, men barn och ungdomar nämner oftare att de tittar tillsammans med syskon eller föräldrar en fredagkväll, och det är därför TV är så uppskattat som medium. Datorspel å andra sidan är mer ett kamratmedium, speciellt bland pojkarna, och det är också kring datorspel som man hittar de största könsskillnaderna. Det gäller inte bara själva innehållet i spelen, utan även de sociala aspekterna inom kamratgruppen. Datorspel är viktigt bland pojkarna, man resonerar kring dem, man går ut på nätet och söker information och man läser PC-tidningar om det senaste spelet. Men även för flickor kan spelen vara ett kamratmedium. Internet beskriver barnen mycket mer som ett individuellt medium. Man använder det oftast enskilt. Det skiljer

sig också genom att det inte är ett vanligt samtalsämne. Medan barn och ungdomar pratar om ett datorspel som de spelat eller en serie de sett på TV så är Internet inte något som man pratar särskilt mycket om, säger Sjöberg.

Flest konflikter kring datorn

– Jag har tittat på dessa medier, och hur de används i familjen och på fritiden med kompisar. En intressant aspekt av medieanvändningen är den fysiska och sociala tillgången till de olika medierna. Mina studier visar att TV är det medium som man har minst konflikter kring. Det är inte så konstigt med tanke på att de flesta har tillgång till flera TV-apparater och även till video. När det gäller regler är det kring TV föräldrarna har mest synpunkter på innehållet, och då främst att barnen inte ska se pornografiska filmer. Vissa tycker heller inte om att barnen tittar på såpor eller bara slappar framför TV:n.

Många av de flickor Sjöberg intervjuat berättar om hur svårt det är att få använda datorn hemma, framför allt för dem som har en storebror eller lillebror. Om de har en dator hemma är den oftast placerad i broderns rum och då sitter han alltid där. Även om datorn är placerad i ett mer neutralt utrymme är det enligt flickorna oftast brodern som använder den, och därmed har de själva svårt att få tillgång till datorn. Eftersom det inte är så vanligt att ha flera datorer hemma så är det följaktligen kring datorn man har mest diskussioner, det uppstår konflikter. Föräldrarnas regler kring datorn, datorspel och Internet handlar enligt barnen främst om tid, det vill säga hur länge de får använda Internet eller spela spel. Barnen själva hade också synpunkter om att man inte ska lämna ut sitt namn när man chattar på Internet.

Livserfarenhet genom media

Sjöberg övergår därefter till att tala om avhandlingens tredje tema; det hon kallar medierade erfarenheter.

– Vi pratar om att dagens samhälle kännetecknas allt mer av erfarenheter som går genom medierna, indirekta erfarenheter. I stället för att personligen uppleva saker så tar vi medierna till vår hjälp och därigenom skapar vi dessa erfarenheter. Ett exempel är datorspelet "Backpacker" som går ut på att uppleva olika städer och länder på en resa jorden runt. När man spelar lär man sig hur det är att resa, att söka jobb utomlands och vad man ska göra om man blir rånad.

Sjöberg menar att barn och ungdomar relaterar de medierade upplevelserna till sitt eget liv, det är mer än bara underhållning.

– Detta blir tydligt i såpor, som fungerar som upplysningskälla, en inblick i vuxenvärlden om hur man ska bete sig, hur det är att vara vuxen och hur man till exempel löser olika konflikter. De ungdomar jag intervjuat inför min avhandling befann sig i en period i livet då man har många frågor om "vem är jag?" och "vad vill jag?". Internet, och kanske främst chatten, kan då utgöra ytterligare en lekarena, fast nu virtuellt och digitalt.

Lögner och fantasier

I sin avhandling poängterar Sjöberg att detta inte är något nytt, barn och ungdomar har alltid velat leka med roller. Tidigare ringde man Heta Linjen, men idag är det chatten som ger nya möjligheter att experimentera med sin identitet. Barn och ungdomar utnyttjar anonymiteten på chatten till att vara det de inte är, att leva ut sina drömmar. Sjöberg citerar en 12-årig flicka:

"Jag ljuger att jag är typ 16 år, för det är inte roligt om man säger att man är 13 år. Så ljuger jag och säger att jag bor i Stockholm och pluggar till veterinär. Jag ljuger alltid. Jag tar mina drömmar och så låtsas jag att jag är det som jag skulle vilja vara, till exempel att jag har bott hos min moster i Paris i tre år."

På frågan om hon fick utlopp för viljan att ljuga och fantisera på något annat sätt innan hon började chatta svarar samma flicka:

”Nä, för då kan man liksom alltid bli avslöjad, men på Internet kan man liksom inte riktigt bli avslöjad.”

Sjöberg förklarar hur barn och ungdomar själva ser på det här med att ljuga när man chattar.

– Sedan barnen är små blir de ju uppfostrade till att inte ljuga och att ta ansvar för sina handlingar. Men när det gäller chatt menar barnen själva att det inte är samma sak, att ljuga är spelets regler. Det är ingen som förväntar sig att man talar sanning, för ingen annan gör det. För de flesta är inte syftet med chattandet att träffa en riktig vän, dem har man i skolan, klasskamraterna man träffar varje dag ansikte mot ansikte. På chatten däremot ljuger man och därmed har man inte intresse av att träffa en riktig vän.

De barn och ungdomar som Sjöberg intervjuat skiljer på riktiga vänner, chattvänner och e-postvänner.

– En e-postvän är mer än en chattvän, det är en person som man kanske chattat med en längre tid och sedan har man bytt e-postadresser. Men fortfarande drar man en stark skiljelinje mellan en riktig vän som man har i skolan och en man umgås med på nätet.

Sjöberg menar att de relationer barnen upprättat via chatten ses som en slags underhållning eller konsumtionsvara.

– På andra sidan sitter det ju en riktig människa, så egentligen handlar det ju om att andra människor blir underhållning. Det behöver inte vara något ont i sig, men jag tycker det är ett intressant fenomen.

Enligt Sjöberg är barnen och ungdomarna mycket medvetna om riskerna med chatt. Man vill till exempel inte träffa personer man chattar med på Internet i verkligheten. Hon låter ett citat från en 13-årig pojke illustrera detta:

”Bor de i Malmö så säger jag typ att vi ska träffas utanför kyrkan (nära pojkens lägenhet). Det är ganska roligt för då ser man dem, vissa går dit och då kan jag sitta och kolla på dem. Men jag går aldrig ner själv. De kan ju vara pedofiler, aldrig i livet. Nä, jag vill inte riskera för mycket.”

Sjöberg menar att många barn resonerar likadant, de menar att riskerna är stora. De litar inte på den andra personen som de chattar med.

Frågor till Ulrika Sjöberg från publiken

– Du talar om den här möjligheten att ljuga, som många pratar om. Men en annan möjlighet är ju att tala sanning, att säga sanningar som man inte vågar säga när man talar med sina kompisar. Har de inte tagit upp det också?

Sjöberg: Nej, det gör de inte, de uttryckte det inte på det sättet. Men det finns ju många olika chattsajter, till exempel för dem med en särskild hobby eller om man har en viss musiksmak. Då är det ju intresset i sig som är det viktiga och då kanske man blandar lite mellan lögn och sanning.

– När barnen sitter och chattar, berättar de om sina sociala situationer för andra, om hemmiljön där de bor? Träffas de ofta eller bara mer sällan?

Sjöberg: Nej. Av dem jag pratat med så är det väldigt få som vill träffa personerna som man chattat med. Om de gjorde det, så skedde det i grupp, alltså tillsammans med kompisar. Men fortfarande såg man det som lite suspekt, de blev aldrig några riktiga vänner, utan man träffade dem i så fall för att gå på disco och för att göra något kul tillsammans.

– Kan man säga att det är något positivt att sitta och chatta?

Sjöberg: Ja, det är klart. Det är ju ett ytterligare sätt att uttrycka sig. Chatten kan användas på många olika sätt. En del barn och ungdomar berättade hur de använder chatten i skolarbete. Om de till exempel skulle skriva om New York så kunde de gå in på en amerikansk sajt och fråga: "Är det någon från New York här?". Men de sade själva att man vet ju aldrig sanningen om det: "Det kan ju vara någon som gärna vill bo i New York". Men det visar ändå hur man faktiskt kan använda chatten som ett verktyg. Om man är tysklärare kan man till exempel skapa mötesplatser där man kan chatta med människor på en ort i Tyskland.

Nättsvärmare – en rapport om ungdom och Internet

Taran Björnstad är medieforskare från Norge. Tillsammans med psykologen **Tom Ellingsen** har hon på uppdrag av norska Filmtilsynet gjort en kvalitativ studie av ungdomars Internetvanor. Rapporten heter Nättsvärmare (*Nettsvermere*) och bygger på djupintervjuer med 40 skolungdomar i åldern 12–15 år.

– Att chatta är centralt i ungdomarnas Internetbruk, liksom olika hobbyer och musik. De flesta ungdomarna använder nätet till att ladda ned musik, säger Björnstad.

Hon anser att den största skillnaden mellan hur ungdomar använder Internet jämfört med andra medier är att de inte pratar om innehållet på Internet, med undantag för vissa delar, till exempel pornografin. Pojkar pratar om de bästa, de tuffaste eller de mest håresande sajterna, medan flickor generellt pratar väldigt lite om nätet. Björnstad utvecklar resonemanget om hur ungdomar konsumerar olika medier.

– På Internet möter ungdomarna inte några korrigerande faktorer till innehållet, annat än sig själva. Ser de däremot ett TV-program med kontroversiellt innehåll får de ofta uppleva föräldrarnas reaktioner på programmet, eller kanske läser de kommentarer om programmet i dagstidningen dagen därpå. Liknande innehåll på Internet står ofta oemotsagt, vilket enligt ungdomarnas egna berättelser upplevs som den största skillnaden.

Introduktion till Internet

Björnstad beskriver hur ungdomarna bekantar sig med Internet i början:

– Det är i huvudsak pappan som introducerar ungdomarna till Internet. Mamman är helt frånvarande. Hon engagerar sig på alla andra områden, till exempel hur länge barnen får prata i telefon, se på video eller på TV. Hon är också mycket aktiv när det gäller vad som är bra eller dåligt innehåll i TV-program och böcker. Mamma har en hög moralisk och etisk kompetens. Pappa däremot har ingen moralisk kompetens, pappa har teknisk kompetens. Han är inte aktiv i förhållande till innehåll på Internet, utan intresserar sig mer för de tekniska delarna.

Enligt Björnstad beskriver ungdomarna att de lär sig av pappan och sedan snabbt själva går vidare genom att lära sig av varandra. På Internet är de upptagna med det som är spännande för ungdomar, och det är inte mamma, pappa eller en lärarna de vänder sig till med frågor.

– De har ett fantastiskt självförtroende, detta är deras medium, de kan det bättre än vi vuxna. Frågan om hur pojkar respektive flickor använder Internet besvaras genom några typiska citat ur rapporten:

”Vad jag gör på Internet? Kollar min mail och chattar såklart.”

Flicka 15 år

”Jag använder Internet till spel, musik, lite läxor kanske och en del till porr.”

Pojke 15 år

Chatten en plats för rollekar

Björnstad berättar att när flickorna börjar chatta besöker de så kallade öppna chattsidor där de chattar många gånger med vem som helst. Rolleken, att de utger sig för att vara någon annan än den de är, är då central. Efter hand övergår de allt mer till att chatta på privata chattsidor, som deras kompisar också använder. Dessa privata chattorum fungerar oftast så att de får ett meddelande när deras vänner också loggar in.

– Så chattandet börjar öppet men blir sedan en mer sluten mötesplats för de vänner du redan har.

– Att flörta är centralt på chatten. Ungdomarna använder möjligheten att flörta för att testa gränser, för att få reaktioner och se hur långt man kan gå. De pratar också om en virtuell värld, en värld som existerar på nätet, där en lögn inte ses som en lögn på samma sätt som i den verkliga världen. Ett av rapportens citat från en 12-årig pojke visar lite av det som Ulrika Sjöberg nämnde tidigare om att ungdomarna vet att de inte kan lita på allt som sägs på chatten:

”Man vet aldrig hur gamla de är, eller hur? Om de säger att de är 13 år, så kan de ju kanske vara 8 eller 9 liksom. Om de är så unga, eller så kan de ju vara 19 också eller 32. Eller 50 till exempel, då är man nästan död ...”

I arbetet med rapporten har Björnstad noterat att ungdomarna förstår att andra ljuger och luras om sin ålder. De vet att andra inte alltid är vad de utger sig för att vara, men de verkar samtidigt säkra på att de själva inte blir avslöjade om de ljuger.

– Glädjen ligger i att framställa sig som man själv vill, menar Björnstad, något som visas i ytterligare ett citat, denna gång från en 12-årig flicka:

”Jag har varit Sandra. Hon är 17 år och är självklart väldigt snygg, lång och smal och blond och så har hon bara snygga kläder.”

En 13-årig pojke som intervjuats menar också att det är bra att man kan flörta och göra lite som man vill utan att behöva tänka på att det betyder något efteråt.

Internet och skolan

När det gäller Internet i skolan menar Björnstad att det är vanligast att de äldre ungdomarna använder Internet i skolarbetet. Det är främst ett viktigt verktyg för att söka information till olika projektarbeten. Björnstad menar att källkritik kanske är den viktigaste frågan när ungdomar använder Internet i skolan. Ett citat från en 13-årig pojke visar att ungdomarna är medvetna om att det förekommer ryktesspridning och felaktig information på Internet:

”Om du ska söka efter något om Britney (Spears), så vet du att det går många rykten. Men om du ska hitta något om Mozart är det ganska tryggt. För det är inte så många som driver med honom eller sprider rykten om honom, eller hur?”

Kontroversiellt material på nätet – våld och pornografi

Vidare ser Björnstad tydliga könsskillnader när det gäller tillgång till och intresse för kontroversiellt material på Internet.

– Det finns en klar pojk- och flickkultur. Flickorna är inte intresserade av våld och annat kontroversiellt material på Internet, medan pojkarna är mycket intresserade av sådant material. Alla de ungdomar vi intervjuade menade att det finns ett väldigt stort intresse för kontroversiellt material (våld och pornografi) hos pojkar men inte hos flickor. Björnstad illustrerar detta med stöd av några citat som visar hur flickor respektive pojkar resonerar kring dessa könsskillnader:

”Killar är så nyfikna på allt sånt äckligt, inte sant. Det är inte alls vi tjejer, vi har helt andra intressen.”

Flicka 12 år

”Killarna i klassen tänker bara på porr och sex hela tiden, det är därför de är så upptagna av såna sidor på nätet. Det är för att de är i puberteten.”

Flicka 15 år

”Flickor ser inte på sex (på Internet), de är inte så besatta av sex som pojkar, de har väl inte samma behov. Men jag tror de flesta killar ser på porr. Nittio procent i alla fall.”

Pojke 12 år

Ryktena om vad som finns på Internet är också viktiga. Som tidigare redovisats är Internet inte ett medium som ungdomar diskuterar särskilt mycket, men är det något man pratar om så är det vilka webbsidor som är värst. Björnstad berättar att på de skolor som ingår i studien talas det om vandringsidor som man ”bör” ha sett. En 12-årig flicka beskriver fenomenet med dessa vandringsidor:

”Jag har inte sett det själv, men jag har hört att det finns en sida där det är någon som äter kroppsdelar eller nåt sånt.”

– Det är ett slags mandomsprov, en entrébiljett till pojkkulturen, någonting som de måste ha sett. Man kan likna det vid ”freakshows” som fanns på tivoli för 200 år sedan då man visade upp missbildade människor i bur eller kvinnor med skägg. Då precis som nu handlar det i hög grad om att våga se det värsta, det som är förbjudet. Pojkarna hävdar att de besöker den här typen av sidor tillsammans med andra, men aldrig ensamma. Det säger sig egentligen inte vara intresserade av själva innehållet, utan behovet är mer kulturellt bestämt.

– Att efteråt kunna hänga med i snacket och diskussionerna om innehållet är det som är det viktiga, menar Björnstad.

Sådana sidor är ofta okända för vuxenvärlden, och det är naturligtvis inget ungdomarna har diskuterat med sina föräldrar. Därför är det heller ingen som har fått något direkt förbud mot att besöka dessa sidor, men det är uppenbart att ungdomarna upplever materialet som förbjudet:

”Jag har sett sånt som jag inte tycker är ok ... Djurporr, det är i alla fall äckligt. Fast djuren är söta. Jag skulle inte ha sett det ... jag har ju själv undulat och marsvin ...

Pojke 12 år

Björnstad menar att både skola och föräldrar måste bli tydligare med att sätta gränser. Hon påpekar att det gäller att skilja det olämpliga eller oönskade innehållet på nätet från det som är att betrakta som direkt olagligt. Ungdomarna som intervjuats i studien verkar mer upptagna med vad föräldrar och lärare anser vara olovligt, än sådant som är förbjudet enligt lag.

– Ungdomarna ser det som att en del material verkar vara förbjudet för dem, men inte för vuxna. Jag tror det är viktigt att göra klart att en del material faktiskt är förbjudet av samhället genom gällande lagar, det är inte bara föräldrar som anser att deras 13-, 14- eller 15-åriga barn inte bör se det.

Lättillgänglig pornografi

Porren på nätet söker upp ungdomarna och ungdomarna söker gärna upp porren på nätet. Man kan möta pornografi som reklam på nätet, men Björnstad och hennes kollega upptäckte i arbetet med studien att ungdomarnas möte med pornografin på nätet oftast är resultatet av en aktiv handling. De som uppgav att de hade sett pornografi på nätet hade själva sökt upp den. Det är både enkelt att söka och finna porr på

Internet, och den främsta förklaringen till det är att det finns enorma mängder pornografi på nätet.

– Mängden pornografi legitimerar bruket, så resonerar flera av pojkarna vi talat med. De säger: ”När det finns så mycket porr på nätet så betyder det att vuxna använder det hela tiden”. Det är en argumentation som inte är helt enkel att bemöta, säger Björnstad.

Fördelarna med porr på Internet är enligt pojkarna att det är gratis och relativt anonymt. De äldsta pojkarna som intervjuas i studien berättar att de använder pornografin på Internet i stället för vanliga porrtidningar, då slipper de köpa sådana i kiosken, och därmed slipper de visa att de använder pornografi. Det gäller bara att inte bli upptäckt på nätet heller. Björnstad anser att pornografin på Internet knappast lämpar sig som sexualundervisning, men menar att det nog är det ställe där ungdomar tillägnar sig mest kunskap om sexualitet.

Vad bör vuxna göra?

Björnstad förklarar hur hon anser att man som vuxen bör förhålla sig till ungdomarnas Internetanvändning. Hon menar att det handlar om att skaffa sig en viss kännedom och kunskap, men det viktigaste är engagemanget.

– Ska vi ta ungdomar på allvar så måste vi vuxna vakna upp, vi måste prata med dem hemma och gå ut på Internet och se vad som finns där, och det utan att sätta oss framför 17-åringen och säga att ”nu ska mamma prata med dig om pornografi”, för det vill han inte. Men man kan prata om det på ett mer överordnat plan. Fundera på om de mår bra eller dåligt, känna av hur de mår när de har varit ute på Internet.

Enligt Björnstad handlar det som vuxen mer om att vara en guide och samtalspartner än en vakthund.

– Man måste prata med ungdomarna och fråga dem. Många lärare säger att de inte kan något om tekniken, att ungdomarna kan

mycket mer, men det gör ingenting för som vuxna har de en livserfarenhet som är viktigare än den tekniska kompetensen.

Lunarstorm – Sveriges största mötesplats för ungdomar

Johan Forsberg, informationsansvarig på **Lunarworks AB**, presenterar Lunarstorm, en community på nätet med över en miljon medlemmar hösten 2002. Lunarstorm är idag den populäraste digitala mötesplatsen bland ungdomar i Sverige. Medlemmarna skapar sitt eget "krypin" – en sida där de presenterar sig själva, skriver i egna dagböcker och i andras gästböcker, skickar e-post och chattar eller deltar i diskussionsgrupper om allt från religion till Göteborgskravaller eller nya musikvideor.

Johan Forsberg börjar med att påpeka att Lunarstorm skiljer sig en del från den typ av öppna, anonyma chattar där många användare ljuger om sig själva.

– Vår erfarenhet av Lunarstorm är faktiskt den motsatta, vi upplever att våra medlemmar i stor utsträckning är sig själva. Jag uppskattar att 80–90 procent av all kommunikation som sker på Lunarstorm är mellan människor som redan känner varandra i verkliga livet. Därmed blir det en social kontroll på ett annat sätt än i en öppen chatt där du kan säga i stort sett vad som helst. Blir du utslängd där är det bara att byta namn och logga in igen. Så är det inte riktigt hos oss.

Hur kommunicerar ungdomar idag?

Forsberg menar att kommunikation utgör en stor och viktig del av ungdomars vardag.

– De umgås i skolan eller på träningen, där träffas man öga mot

öga och pratar, men sedan använder de olika verktyg för att fortsätta kommunicera. E-post, mobil och sms är välkänt och stort bland ungdomar, men Lunarstorm är kanske det verktyg man använder sig mest av i de yngre åldrarna för att kommunicera med varandra.

Med de yngre åldrarna avser Forsberg 15–20 år, i den åldersgruppen återfinns 70 procent av medlemmarna. Men i vidare bemärkelse handlar det om åldrarna 12–24 år och hela 40 procent av medlemmarna är över 18 år.

En snabb rundtur på Lunarstorm

Forsberg demonstrerar via en serie skärmbilder hur det ser ut när man som medlem loggar in på Lunarstorm:

– Varje medlem har sitt eget ”krypin”, det är egentligen en del av sajten där du presenterar dig själv. Många lägger ut en bild på sig själv och beskriver vem man är som person. Väldigt många lägger ner mycket, mycket tid på att utforma det här så att det beskriver vem man är som person. Det finns ett system där medlemmarna får poäng efter hur länge de har varit medlemmar och hur aktivt de kommunicerar med andra medlemmar.

Enligt Forsberg är Lunarstorms medlemmar mycket engagerade, de vill gärna visa vad de står för och vad de tycker om saker och ting. Dagens fråga är en avdelning där de kan svara på olika frågor. Just idag är frågan vad som är det viktigaste skälet till att skaffa ett fast telefonabonnemang när man flyttar hemifrån.

– Naturligtvis behöver man inte svara varje dag, men många tar tillfället i akt att uttrycka sin åsikt, menar Forsberg och går vidare till att presentera en av alla diskussionsgrupper som finns på Lunarstorm, ämnet för den aktuella diskussionen är filosofi, tro och vetande.

– Här skriver medlemmarna till varandra och det pågår en diskussion om väldigt seriösa frågor. Det finns ett behov av någon form av kurator, där man får prata av sig och ställa de här viktiga frågorna.

Var ska man göra det annars idag? Var får man vettiga svar? Svenska kyrkan påstår att den största religiösa diskussionen i Sverige idag pågår på Lunarstorm. Självklart finns det en hel del flams också hos oss, men det är värt att påpeka att många medlemmar diskuterar viktiga frågor.

Forsberg berättar att det finns ungefär 2000 medlemmar som fungerar som frivilliga moderatorer för diskussionsgrupperna. De är två personer per grupp som tillsammans ansvarar för att moderera diskussionen, se till att deltagarna håller en trevlig nivå på sina inlägg och att man pratar om rätt ämne.

Stor räckvidd och genomslagskraft

Varje dag besöker 350 000 medlemmar Lunarstorm, en siffra som Forsberg jämför med antalet människor som rör sig inne i Göteborgs centrum under en dag. Dessa medlemmar loggar in två gånger per dag och spenderar i genomsnitt 46 minuter på Lunarstorm, att jämföra med TV-tittandet som tar ungefär två timmar per dag.

– Att Lunarstorm som enskild sajt har så stor del av mediekakan säger en hel del om Internets storhet och betydelse. I själva verket är Lunarstorm ett av Sveriges största medier – utan egentligt redaktionellt innehåll eller en enda journalist. För att ge en annan beskrivning av räckvidden och genomslagskraften kan jag säga att i varje gymnasieklass i Sverige är 25 av 30 elever medlemmar på Lunarstorm, och det är i princip lika många tjejer som killar, berättar Johan Forsberg. Han liknar Lunarstorm vid en plattform, det blir vägen ut på nätet för många ungdomar, ett ställe man alltid utgår ifrån och kommer tillbaka till.

Säkerhet ett prioriterat område

Forsberg betonar att Lunarworks, företaget bakom Lunarstorm, är ett affärsdrivande företag.

– Vi måste naturligtvis tjäna pengar på det här, genom till exem-

pel annonsintäkter, men vi bygger våra affärsmodeller utifrån relationer och på medlemmarnas villkor. I varje situation, såväl kommersiell som ideell, försöker vi fråga oss om det är något som är bra, som tillför något till sajten och våra medlemmar.

Enligt Forsberg har därför säkerheten hela tiden varit ett otroligt viktigt område, redan från början tog man fram en säkerhetsmanual som följer all gällande lagstiftning på området, t.ex. Personuppgiftslagen, BBS-lagen och Lagen om upphovsrätt.

– All personal får utbildning på vår säkerhetsmanual och vi har sju personer som i princip dagligen jobbar enbart med säkerhetsfrågor.

Varje dag granskar personalen ungefär 5000 bilder som publicerats av medlemmarna, och man gör även stickprov. Forsberg berättar att företaget har ett nära samarbete med Rädda Barnens Hotline och Rikskriminalpolisen när det gäller säkerhetsfrågor på nätet.

– Akuta fall kan handla om rasistiska tillmälen eller sexuella trakasserier och sådana saker har naturligtvis högsta prioritet. Men vårt främsta säkerhetsverktyg är ändå våra medlemmar. De uppmanas och informeras om hur man bör bete sig på nätet i allmänhet och hos oss i synnerhet. De är väldigt duktiga på att anmäla eventuella oegentligheter och därför är de vår största resurs.

Interaktiva massmedier – ett paradigmskifte

Forsberg beskriver hur han ser kommunikationen på Internet, via chatt, e-post och mobil kommunikation som ett paradigmskifte.

– TV-mediet är väldigt starkt på grund av att ljud och rörliga bilder kittlar många sinnen. Om vi kombinerar det med den personliga kontakt och interaktion man får när man pratar i telefon, då får man egentligen ett nytt kommunikationssamhälle, och det är precis dit vi är på väg nu, med Internet och Lunarstorm. Helt plötsligt går vi från monologer till dialoger, där interaktionen och räckvidden går hand i hand.

Han påpekar att den situation vi har idag med olika communities på Internet kan beskrivas som den första generationen av interaktiva massmedier. Nästa steg, som enligt Forsberg kommer att innebära ännu större skillnader jämfört med de traditionella medierna, är när Internet blir mobilt.

– Internet går inte över ... och snart finns det i mobilen! Inom bara några månader kommer du att kunna sitta på bussen och via din mobiltelefon hämta hem bilder från nätet. Det kan handla om ganska grova bilder, vilket naturligtvis kommer att uppfattas som störande för vuxengenerationen som sitter på sätet bredvid. Förmodligen mer störande än det som idag kanske sker i hemmet bakom låsta dörrar.

Den tredje generationen interaktiva massmedier kommer med genombrottet för digital-TV och andra aktörer inom trådlös kommunikation. Forsberg ger ett exempel på hur den nya interaktiva mediesituationen påverkar kommunikationen mellan människor. Han jämför hur det tidigare såg ut när ett företag ville nå ut med ett budskap eller information med hur det går till idag.

– Tidigare kommunicerade företaget sitt budskap via olika kanaler till mottagarna. I dag måste det företag som vill kommunicera med någon hitta en ambassadör som för ut budskapet åt dem. Det är naturligtvis både känsligare och svårare att styra över, men kan samtidigt bli så mycket effektivare. Det vi ser i dag är att budskap sprids via ambassadörer från mun till mun, och det innebär att budskapen är mer transparenta, du måste helt enkelt vara ärligare som företag, som politiker eller vad du nu är. Det krävs en större öppenhet.

Nya krav på vuxenvärlden

Forsberg anser att Internets kraft och storhet i mångt och mycket fortfarande är något okänt i vuxenvärlden.

– Vuxna kan se, de kan tycka, men jag tror inte att man riktigt förstår att det här faktiskt kommer att förändra kommunikationen väl-

digt mycket och väldigt snabbt. Interaktiva massmedier kommer att bli en självklarhet framöver och vi måste lära oss att leva med dem.

Forsberg undrar över varför inte vuxenvärlden deltar mer aktivt i vad unga gör på Internet.

– Här pratar vi världshistoria, det är första gången någonsin som de unga kan vara bättre än de vuxna på någonting så viktigt, det handlar inte om att vara expert på att skjuta gem med gummisnoddar, utan det här är någonting som verkligen är genomgripande i samhället. Vuxnas råd gäller även här, men vi saknar dem i väldigt stor utsträckning.

Enligt Forsberg visar vuxenvärldens reaktioner på de mediestormar som blåser upp kring det som händer på Internet, att den djupa förståelsen för mediet fortfarande saknas. Därmed saknas också de vettiga råden från föräldrar och andra vuxna. Han menar att moralpanik inte löser några problem utan förespråkar istället att vuxenvärlden tar steget ut på Internet.

– Vi som sitter här idag är ganska överens om det, frågan är vad som händer utanför de här dörrarna och korridorerna. Hur ska vi få resten av lärarna, av politikerna och av vuxenheten att också hjälpa till i de här frågorna? Vi står inför ett helt nytt kommunikationssamhälle där vuxenvärlden inte befinner sig, och det är på tiden att den tar sig dit.

Fråga till Johan Forsberg från publiken

– Vad menar du med att vuxenvärlden inte är ute på Internet?

Forsberg: Jag menar att de flesta vuxna inte riktigt vet vad ungarna gör på Internet. Det är med Internet som med andra saker de gör. På samma sätt som när de ska springa ner till centrum eller till korvkiosken när det är mörkt så vill man som förälder veta vilka de träffar. Man vill gärna dofta i munnen på dem när de kommer hem och se om de har tjuvrökt eller druckit alkohol, och det är lite grann vad

det handlar om. Man får titta på deras kroppsspråk, tänka efter om de verkar må bra efter att de varit på disco eller på andra ställen, man vill helt enkelt ha lite koll på dem. Det innebär inte att man ska följa med dem in på discot. Däremot ska man veta ungefär hur det går till på discot.

Ungdomspanelen

Therese Mellberg, Johanna Östergren, Ida Jansson, Henrik Falk, Daniel Ignat och **Jakob Katz** är alla elever på högstadiet vid **Broängsskolan** i Tumba. Tillsammans med **moderator Katti Hoflin** och publiken diskuterar de sina Internetvanor och ger kommentarer på de tre föregående talarnas presentationer.

På frågan om vad de gör på Internet berättar pojkarna att de går in på olika chattsajter, till exempel Lunarstorm och MSN. Dessutom laddar de ned filmer, musik och datorspel från Internet. Flickorna förklarar att de mest skickar e-post och besöker sajter som Lunarstorm där de kan chatta. Även om flickorna också spelar spel så är de överens om att de generellt sett är mindre intresserade av datorspel på Internet än vad pojkarna är. Ungdomarna bekräftar att det är många av dem som chattar som ljuger om till exempel sin ålder.

– Det är många som ljuger. När man var yngre var det mer. Då ville man ju vara äldre. Nu är man inte så gammal heller, men ändå. När man var 11 år då var det ju ingen som ville chatta med en. Nu spelar det inte så stor roll, säger en av ungdomarna.

På frågan om vad de tycker är en lämplig ålder att börja chatta har ungdomarna lite olika svar.

– Jag tycker att man i alla fall ska vara 15 för att kunna chatta, för när man är mindre så tänker man inte riktigt på vad konsekvenserna kan bli.

– Det beror ju på, det är olika från person till person. Vissa har föräldrar som ger dem Internet från början, många börjar använda Internet från 10 år eller till och med ännu yngre. Men då får man ju inte ut något av det egentligen.

– Det finns ju communities som är till för dem som är yngre, där de kan prata om Harry Potter och sånt, då är det ju OK.

Moderator: Det har ju pratats en del om fula gubbar och sådana saker, men vid vilken ålder går gränsen? Är det tufft att prata med någon som är 18 år men inte en som är 32?

– Nej, om de är 30 plus så blir man lite sådär ... Man kanske liksom börjar chatten med att säga "varning", så där rent allmänt.

– Självt chattar jag inte så mycket som jag gjorde förut, men det är väl ungefär som annars, jag menar vilka brukar man snacka med i verkliga livet? Då brukar jag ju inte snacka med en 20-åring, så det gör man ju inte på chatten heller.

– Och man kan ju undra vad en 30-åring man gör inne på en barnchatt ...?

Ungdomarna menar att det inte behöver vara något större problem om någon uppträder illa eller kränkande på en chattsajt.

– På MSN har de ett system, ifall det är någon som är jobbig så kan man spärra den personen eller sätta den på svartlistan. Då behöver man ju inte prata med den.

– Men man pratar ju egentligen bara med dem man känner på MSN, så det är inga problem.

– Men när det gäller andra öppna chattar får man ju tänka på att man ju inte får ta åt sig, alltså man får vara beredd på att det är lätt att bli kränkt om man chattar allmänt.

– Det är ju liksom en risk man tar när man chattar.

Moderator: Ni har inte haft problem med att säga "nej tack, nu räcker det" eller att bli av med någon som är efterhängsen eller som ni inte vill prata med?

– Nej, det har vi inte.

En *deltagare i publiken* undrar över skillnaden mellan olika chatt-sajter, t.ex. Lunarstorm och MSN:

– Min son har sagt att MSN är mycket bättre än Lunarstorm, och det var några av er här som sade samma sak. Jag undrar vad det är som är bättre? Måste ni ha nya, mer kvalitativa upplevelser eller vad är det som gör att ni byter favoritställen på nätet?

Flera av ungdomarna menar att det är svårt att svara på eftersom det inte riktigt går att jämföra MSN och Lunarstorm.

– Det är två olika grejer, på Lunarstorm har man sin personlighet redan, man har sitt krypin som är öppet för andra, man är mer iakt-tagen.

– MSN är ju mer som en chatt, om man pratar med någon får man svar direkt liksom.

Enligt ungdomarna har föräldrarna gett dem en del förhållnings-regler när de började använda Internet.

– Mina föräldrar sa: ”Säg inte var du bor och lämna inte ut ditt namn och absolut inte ditt telefonnummer”.

– Och så fick man ju inte träffa någon.

– Det var så, man skulle inte ge ut sitt namn, sitt telefonnummer, inte träffas och sedan sa de väl någonting om att ”tänk på vem du chattar med, folk ljuger” och så. De som ljuger om sin ålder, som är farliga, det är ju de som är äldre och säger att de är yngre.

Johan Forsberg från Lunarworks undrar om panelen även fått några råd från skolan när det gäller användning av Internet. Ungdomarna menar att det är svårt att lära ut något som man inte har någon erfarenhet av.

– Åttio procent av eleverna kan ju dubbelt så mycket teknik som våra datalärare, det är ju ganska sorgligt egentligen, tycker Henrik och menar att det snarare är eleverna som får utbilda lärarna.

Fredrik Svensson, rektor på Broängsskolan, kommenterar:

– Det tycker jag är ganska positivt. Skolans uppgift är att föra över samhällets normer och värderingar till ungdomarna, där har lärarna

en gedigen erfarenhet, men det är jättebra att vi också får en dialog där eleverna har det tekniska kunnandet. Då kan vi ju som lärare och elever få utbyte av varandra, även om jag tror att ungdomarna alltid kommer att ligga före oss äldre när det gäller ny teknik.

Moderatorn vänder sig till ungdomarna och frågar hur de ser på detta utbyte.

– Vad säger ni, känner ni att vuxna lyssnar på er? Om ni talar om för mamma, pappa eller en lärare vad ni tycker är ett bra sätt att använda nätet, är de intresserade då? Kanske de skulle praktisera hos er?

– Ja, jag tror att de lyssnar, för de är avundsjuka på oss som kan.

– Men de är inte som vi, vi provar oss fram, det är därför vi lär oss mer. Men de vuxna, de sitter där och läser på skärmen i en kvart innan de vågar trycka på någonting.

– Det är ju som på Lunarstorm. Först kunde man ingenting när man blev medlem, men nu kan man det mesta för att man har varit ute och testat, kollat och hört med kompisar.

– Fast det kan ju vara svårt att lära sina föräldrar, jag menar om de skulle gå ut på Lunarstorm skulle ju folk tro att de är sådana där fula gubbar.

Ungdomarna diskuterar även hur mycket insyn föräldrarna egentligen bör ha i vad de gör på nätet, om de till exempel får vara med sina barn när de chattar. De framhåller att föräldrarna inte bör lägga sig i den direkta kommunikationen som ungdomarna har på Internet.

– Det beror på vad jag är ute efter när jag chattar, om man vill prata med killar så är det ju bara ”nej, nej, nej!”. Men om det är mer allmänt snack med kompisar så kan det väl vara OK.

– Egentligen är det ju samma sak med chatt som med telefon, ibland vill man inte att föräldrarna ska lyssna på ens telefonsamtal, det är ju privat. Man sitter ju inte själv och lyssnar när de pratar i telefon.

– Det var kul, en gång när mina föräldrar ville se mitt krypin på

Lunar så sa jag: "Nej, jag kanske inte vill det". Men det tyckte de var konstigt, eftersom resten av Sverige kan läsa det på nätet ...

Slutligen får panelen frågan om hur de tycker att föräldrar ska förhålla sig till sina barns Internetanvändning och vilka råd de bör ge till barnen.

– De ska säga att man inte ger ut sitt namn och att man inte ska säga var man bor. Man kanske kan säga i vilken kommun, men inte så exakt. Man ska inte lämna ut sitt telefonnummer. Man ska inte träffa folk som man inte känner, svarar en av ungdomarna och får medhåll av de andra.

Två.

Vad behöver barn och ungdomar skyddas från på Internet – och varför?

Paneldebatt

En panel bestående av en grupp experter med olika perspektiv på barn, ungdomar och Internet diskuterar innehåll på nätet samt huruvida barn och unga ska skyddas från visst innehåll. I panelen deltar **Cecilia von Feilitzen/Södertörns högskola**, **Charlotte Hedin/Sveriges Konsumentråd**, **Nicklas Mattson/Jarowskij Media**, **Cecilia Modig/Rädda Barnen/Våldsskildringsrådet**, **Stieg Larsson/Stiftelsen EXPO**, **Fredrik Svensson/Broängsskolan**, **Tumba** samt **Helena Karlén/ECPAT Sverige**.

Presentation av deltagarna i panelen

Cecilia Modig arbetar på *Rädda Barnen* med frågor som rör barns rätt till inflytande. Hon är även barnboksförfattare och ordförande i *Våldsskildringsrådet* och väljer att betrakta frågan om skydd av barn utifrån FN:s Barnkonvention.

– Vad är det egentligen barn och unga har rätt till? Artikel 13 i Barnkonventionen handlar om barnens yttrandefrihet, vilken innefattar:

”...frihet att oberoende av territoriella gränser söka, mottaga och sprida information och tankar av olika slag, i tal eller skrift, i konstnärlig form eller genom andra uttrycksmedel som barnet väljer.”

– Om ni inte har märkt det förr så vet ni efter dagens presentationer att barn ganska ofta väljer just ”annat uttrycksmedel” i dessa dagar.

Modig betonar att barnens yttrandefrihet alltså innebär att de har rätt att uttrycka sig på olika sätt. Självklart finns det lagar som begränsar vad som får sägas och vad som får uttryckas.

– Det som är förbjudet i samhället är i stort sett förbjudet även på Internet, säger Modig. Hon berättar att det i Barnkonventionen dessutom finns inskränkningar, det vill säga omständigheter när det är nödvändigt att göra undantag från regeln om yttrandefrihet. Det kan handla om inskränkningar för att respekten för andra personers rättigheter eller anseende inte ska skadas.

– Sedan har vi andra undantag ”för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen, folkhälsan eller den allmänna sedligheten”. Det låter ju som om det skulle räcka för att få tyst på var och en av oss, men man ska komma ihåg att det måste finnas starka skäl för att begränsa yttrandefriheten.

Barnkonventionen erkänner också den viktiga roll som massmedier har. Alla 191 länder som ställt sig bakom konventionen ska säkerställa att barn har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor. I konventionen nämns särskilt sådant material som syftar till att främja ”den sociala, andliga och moraliska välfärden och den fysiska och psykiska hälsan”, men samtidigt nämns rätten till skydd mot material som kan skada denna välfärd. Modig påpekar att detta innebär att man inte bara ska begränsa det som är dåligt för barn, utan dessutom aktivt verka för god kvalitet.

– ”Andlig och moralisk välfärd”, står det alltså i konventionen, men i den engelska versionen används ordet ”wellbeing”, vilket också kan översättas med ”välbefinnande”. Jag tycker orden välfärd och välbefinnande har olika klang, välfärd är mer långsiktigt, det handlar om att barn inte ska ta skada, medan välbefinnande också innefattar rätten att slippa sådant som de mår dåligt av. Det behöver inte betyda att barn tar skada på något påvisbart sätt, utan snarare att man faktiskt har skyldighet att skydda dem från sådant som kan vara plågsamt, avslutar Cecilia Modig.

Cecilia von Feilitzen är lektor vid *Södertörns högskola*, vetenskaplig koordinator för The UNESCO International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom, Göteborgs universitet, och en av Sveriges främsta forskare när det gäller medievåldets påverkan på barn och ungdomar.

– Jag har blivit tillfrågad om jag kan uttala mig lite om forskningen kring hur barn och ungdomar påverkas av skadligt innehåll på Internet. Först och främst vill jag säga att sådan forskning om just Internet ännu inte är särskilt omfattande. Det som mest har gjorts är sökningar och innehållsanalyser av skadligt innehåll på Internet för att ta reda på hur problematiskt det är och hur tillgängligt det är.

Hon menar att sex och pornografi är mycket utbredd och mycket lätt att hitta på Internet. Det är lätt för vem som helst att stöta på sådant material ofrivilligt på nätet. Sex och pornografi är också ett av de mest eftersökta områdena, och det finns uppskattningar som visar att det som söks och köps på Internet till hälften har med sex att göra.

– Även hårdporr är relativt lätt för vem som helst att hitta. Tänker man däremot på mer extrema former av våldspornografi, som är olaglig, så krävs ofta ett bevis eller något intresse från den sökande för att komma in i de grupper som sprider sådant material. Den formen av olaglig pornografi är inte så lätt att stöta på ute på nätet av misstag, utan det är mer ett problem för de kvinnor och barn som är de faktiska offren för våldspornografin. Två norska forskare har undersökt våldspornografiska bilder under fem månader, alltså olagliga bilder, och fann då 6 000 bilder som var förbjudna enligt lag på Internet. Sommaren därpå gjorde de om undersökningen och då hade de här våldspornografiska bilderna både blivit fler och mer lättillgängliga.

Pedofilverksamhet är ett annat olagligt område där det finns en del forskning. En irländsk forskare har studerat nyhetsgrupper på nätet och letat efter barnpornografi och pedofiler. Under en kort tid hittade hon många sådana grupper och upprepade sökningar har visat en ökande tendens. Cecilia von Feilitzen menar att även när det gäller

barnpornografi krävs stora ansträngningar för surfarna att accepteras och få tillträde till sådana nyhetsgrupper.

– Våld är mycket vanligt på Internet, dels finns det våldsamma spel, men också många webbsidor med våldsamt innehåll, säger von Feilitzen och menar att dessa sidor är lätta att stöta på för vem som helst, även de som innehåller extremt våld. Men precis som med olagliga former av pornografi krävs det något sorts motsvarande bevis eller intresse från den som vill komma in i våldssektorer av olika slag, de är inte öppna för vem som helst.

Rasism och främlingsfientlighet, hets mot kvinnor, handikappade, judar och så vidare är naturligtvis olagligt, precis som hets mot folkgrupp. Cecilia von Feilitzen hävdar ändå att det är lätt att stöta på sådant material på Internet.

– Sådan propaganda sprids faktiskt på överraskande många sätt. Ett nytt fenomen är mobbning, till exempel bland barn via e-post och i chattgrupper. Jag har dock inte sett någon forskning om det senare ännu.

Cecilia von Feilitzen menar att med tanke på det svenska förbudet mot TV-reklam riktad till barn förekommer det otroligt mycket reklam på Internet.

– Barnreklam har uppmärksammats mycket i USA, där många bedömare menar att reklam riktad till barn har ökat kraftigt överhuvudtaget, även på Internet, säger hon och påpekar att det just på nätet finns former av reklam som är svåra att skilja från det övriga innehållet, särskilt för yngre barn. Även i Europa och Sverige har man allt mer uppmärksammat och fört en diskussion om att den här reklamen tar sig olika former och att man bör göra någonting åt det.

Enligt von Feilitzen saknas det fortfarande forskning om hur barn och ungdomar egentligen påverkas av det innehåll de möter på Internet. Hon menar att det har gjorts en del undersökningar av barn och ungdomar som surfar regelbundet, och dessa pekar på att hälften eller ännu fler ofrivilligt har stött på exempelvis porr, våld och

främlingsfientlighet på Internet. En mycket stor del av barnen och ungdomarna säger att de blivit mycket upprörda av dessa händelser.

– Det man kan säga klart är att det är väldigt annorlunda hur man påverkas av innehåll som man själv aktivt söker upp, jämfört med om man ofrivilligt stöter på det, avslutar von Feilitzen.

Stieg Larsson är journalist och arbetar på *EXPO*, en stiftelse som bedriver ideell verksamhet med syfte att granska och bevaka rasistiska och antisemitiska företeelser och tendenser i samhället.

– Jag har jobbat med frågor om rasism och antisemitism i drygt 30 år, berättar Stieg Larsson. När jag började fanns det en blygsam spridning av den sortens budskap bland ungdomar i Sverige. Det handlade huvudsakligen om små obskyra stencilutskrifter som producerades i någon källare någonstans i förorten. Det var då utomordentligt svårt att få tag på det materialet, men i dag är det med hjälp av Internet oerhört enkelt.

Enligt Larsson är det oerhört lätt för ungdomar som är intresserade av ämnet rasism och främlingsfientlighet att komma i kontakt med sådant material. Som exempel nämner han att Sverigedemokraterna baserar större delen av sin propagandaverksamhet på utdelning av flygblad eller informationsspridning via Internet.

– Och vi vet att de tyvärr är alltför framgångsrika, efter senaste valet har de fått mandat i flera kommuner runt om i landet, säger Stieg Larsson och påpekar samtidigt att yttrandefriheten är mycket viktig, den är grunden för Sveriges demokrati och något vi måste värna om.

I yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) finns i stort sett fyra olika former av inskränkningar. Det är inte tillåtet att sprida barnpornografi eller speciella sexuella våldsskildringar, man får heller inte ärekränka någon, uppmana eller uppvigla till brott och det är även förbjudet att bedriva hets mot folkgrupp. Larsson menar att det finns två

grundläggande problem med yttrandefriheten och Internet.

– För det första finns det egentligen ingen som kontrollerar vad som finns på nätet, och för det andra finns det ingen lagstiftning som fungerar. Det finns en massa tekniska lagar, men man har missat att införa den absolut viktigaste lagen i Sverige, nämligen YGL på Internet. Aftonbladet, Expressen och andra tidningar lyder under YGL, deras hemsida har en ansvarig utgivare som kan åtalas om det publiceras något olagligt på hemsidan. Men alla andra hemsidor, det vill säga de övriga 99,9 procenten, har en privatperson som ansvarig utgivare. Den ansvarige utgivaren går därmed oftast inte att fastställa, de kan vara anonyma eller så ligger sajten på någon server utomlands.

Stieg Larsson menar att om det sprids rasistisk propaganda eller antisemitism i en diskussionsgrupp eller chatt på en hemsida på Internet går det inte alltid att få de ansvariga fällda, eftersom man inte vet vem som är ansvarig utgivare. Om samma propaganda sprids i tryckt form eller via video, CD eller i TV-program kan den ansvarige utgivaren dömas till upp till sex års fängelse.

– På Expo säger vi därför att det vore bättre att slopa all lagstiftning om Internet och istället låta svensk grundlag gälla alla medier. Grundlagen är nämligen så finurligt konstruerad att om man inte kan identifiera en ansvarig utgivare så får inte materialet publiceras, avslutar Larsson.

Nicklas Mattsson är journalist och arbetar som kreativ chef på TV-produktionsbolaget *Jarowskij Media*. Tidigare var han chefredaktör för tidningen *Internetworld* och han är också en regelbunden gäst i TV:s morgonprogram där han diskuterar Internet och recenserar nya IT-produkter.

– Jag skulle kunna prata i evighet om vad som finns på nätet som är otrevligt, faktum är att jag i egenskap av nyfiken journalist har en nästan ohälsosamt god kännedom om Internets otrevligare delar.

Men jag tror inte det är därför jag är här, utan vad vi ska prata om i dag är barn, och barn på nätet. På det området har jag som pappa till fyra barn och ett femte på väg ett stort intresse. Inför den kommande debatten vill jag redan nu säga att jag inte håller med Stieg Larsson när det gäller Internet och lagstiftning, men det får vi säkert tillfälle att diskutera mer senare.

Helena Karlén är generalsekreterare för *ECPAT Sverige*, en ideell förening som verkar för barns rätt mot kommersiell sexuell exploatering genom att bekämpa utnyttjande av barn i pornografi, prostitution och så kallad trafficking. Organisationen är en del av nätverket ECPAT International med aktiv representation i 50 länder.

Helena Karlén berättar att ECPAT International tillsammans med Interpol redan i mitten av 1990-talet tog upp frågan om barnpornografi på Internet. För svenskt vidkommande var det först några år senare, i samband med ITIS, Utbildningsdepartementets stora satsning på IT i skolan, som man uppmärksammade att något borde göras.

– När vi tittade på den omfattande lanseringen av ITIS-projektet fann vi egentligen ingenting i den som talade om riskerna med barns surfande och användning av nätet, vilket vi tyckte var ganska anmärkningsvärt, säger Helena Karlén och jämför satsningen med att släppa ut sina barn i trafiken utan att lära dem något om trafikregler.

Tillsammans med skolan har ECPAT arrangerat ett seminarium där olika intressenter från skolans värld och Utbildningsdepartementet deltog. Även elever och lärare samt representanter för IT-kommissionen fanns med. Seminariet resulterade i projektet InternetAction som tog fram olika slags kampanjmaterial om barns säkerhet på nätet.

– Materialet innehåller vad vi kallar för tumregler, det är förslag till vad man bör tänka på när minderåriga använder IT i skolan, sä-

ger Karlén. Hon menar att barn och unga inte bör tala om sitt namn, var de bor eller vad de har för e-postadress för folk de träffar på nätet. De bör heller inte svara på e-post där de inte vet vem som är avsändare. Dessutom bör de inte vara ensamma första gången de träffar en chattkompisar på riktigt, och slutligen, skulle de träffa på illegal verksamhet på Internet bör de kontakta Rikskriminalpolisen.

Projektets affischer, musmattor, broschyrer och skärmläckare användes under en termin 1999 av ett antal mellanstadieskolor, och därefter genomförde Ecpat en utvärdering av satsningen. Utvärderingen baserades på intervjuer med lärare och elever i de skolor där materialet användes. En rapport om projektet överlämnades till Skolverket och Utbildningsdepartementet med en uppmaning om att myndigheterna skulle ansvara för att materialet sprids till samtliga skolor i landet.

– Glädjande nog visade det sig att hela 91 procent av eleverna fick en ökad medvetenhet och kunskap om ämnet och därmed iakttog de också större försiktighet på nätet. Ungefär samtidigt som vi överlämnade vår utvärderingsrapport inträffade det första kända fallet i Sverige där barn fallit offer för pedofiler efter att ha kontaktats via Internet.

Charlotte Hedin är generalsekreterare för *Sveriges Konsumentråd*, en ideell organisation som arbetar för att öka konsumentens makt i samhället. Sedan ett antal år tillbaka arbetar de med frågor som rör reklam riktad till barn.

Charlotte Hedin inleder med att referera till det svenska förbudet mot reklam i TV som riktas till barn under 12 år. Hon berättar att Sveriges Konsumentråd för några år sedan engagerade sig i en bojkott mot TV3 och Kanal 5, som båda kringgår förbudet genom att inte sända från Sverige utan från Storbritannien.

– Bojkotten fick genomslag, men tyvärr visas på dessa kanaler fort-

farande sådan reklam som skulle vara olaglig om den sändes från Sverige. Men i dag handlar det ju inte om TV utan om Internet, säger Heddin. Hon menar att man från konsumentrådets sida anser att även reklamen på Internet bör omfattas av den lagstiftning som finns för TV, det behövs egentligen ingen särskild lösning för Internet.

– Vi anser att reklam riktad till barn är vilseledande och därför borde förbjudas. Skälet till att ett sådant förbud behövs är att barn inte har en fullt utvecklad förmåga att förstå vad som är reklam och vad som inte är reklam. Olika forskning visar olika resultat och man vet inte exakt när barn klarar av att skilja på reklam och annat material, men någonstans i 12-årsåldern går gränsen, förklarar hon.

Fredrik Svensson är rektor på *Broängsskolan i Tumba* och har ett förflutet som entreprenör i Internetbranschen.

– Min ingång i den här debatten är ganska självklar. Den handlar om kommunikation, vi måste acceptera att vår kommunikationsutveckling kommer att fortsätta, säger Fredrik Svensson.

Han jämför med tidigare exempel ur vår kommunikationshistoria; när vi med hjälp av den tidens nya transportmedel, cykel eller bil, lättare kunde ta oss från by till by innebar det också att en del objudna gäster kom in i byn. Många var också oroliga när tåget kom, man hade en föreställning om att om man transporterade sig snabbare än 35 km/tim så skulle man bli galen.

– Vi pratar ibland i ungefär samma termer fortfarande. När vi i vuxenvärlden idag pratar om Internet så handlar det mycket om tillgång till skadligt material och hur vi ska skydda våra barn och allt det där. Vi måste då skydda oss genom att skapa lagar och förordningar, trots att lagar och förordningar är i stort sett verkningslösa eftersom Internet är okontrollerbart i grunden.

Fredrik Svensson tror däremot att det går att dämpa effekten av

Internets dåliga sidor och menar att det är en viktig uppgift för skolan att förbereda eleverna för ett liv i samhället.

– Vi måste skapa en läromiljö, en diskussionsmiljö och en kommunikationsmiljö som förbereder varje elev på vad livet innebär när hon kliver ut i det. Det vågar jag påstå att skolan har misslyckats med, för att man inte har hängt med, säger Svensson och påpekar att det inte beror på lärarna som han menar lägger ner extremt mycket energi på att utifrån de förutsättningar som finns skapa oaser där eleverna kan utvecklas. Han menar att problemet snarare handlar om styrmedel och politiska beslut.

– Det finns en brist på politisk närvaro och förståelse för begreppet Internet och digital kommunikation. Det har hänt fantastisk mycket under de senaste 10–15 åren när det gäller vårt sätt att kommunicera, kommunikationspotentialen har ökat med tusentals procent. Men från politiskt håll har det sällan reflekterats över vad det ger för konsekvenser.

– Vi måste ge och skapa en förutsättning för barnen att bli självständiga, modiga, tänkande och våga ta initiativ, våga vara kreativa och göra bedömningar av sin egen verklighet på egen hand. Om vi ska tala om för ungdomarna i detalj vad man får och inte får göra, så är jag övertygad om att det inte går så bra.

Svensson anser att frågan inte handlar om enbart Internet, teknik eller tillgänglighet utan om kommunikation i stort och att vuxna måste tänka till och börja förstå hur mycket Internet som symbol faktiskt påverkar hur människor kommunicerar idag.

– Vi vet vad Internet är idag, men inte vad det kan bli i framtiden. Men det vi vet är att Internet bara är början på något mycket större när det gäller kommunikation. Där måste vi börja tänka framåt, kanske femton år framåt i tiden, så att vi inte enbart jobbar utifrån dagens förutsättningar, för då hamnar vi alldeles ute i det blå, avslutar Fredrik Svensson.

Diskussion med panelen och publiken

Moderator: Behöver man skydda barn och ungdomar på nätet över huvud taget?

Cecilia Modig börjar med att återknyta till Fredrik Svenssons presentation.

– Visst har vi alltid haft en tendens att kalla tekniken i sig för något ont, snarare än innehållet. När videon var ny så trodde man att själva apparaten var ond och att om man bara fick bort alla videoapparater så skulle det bli bättre. Så har det nog alltid varit.

– Å andra sidan ser man även tecken på en stor teknikglädje genom historien, på 1950-talet när jag växte upp trodde man att tekniken var lösningen på all världens problem. Men egentligen vet vi ju att tekniken i sig själv inte är vare sig god eller ond, utan det beror på vad vi gör med den, helt enkelt vilket innehåll vi fyller den med.

Cecilia Modig menar att det finns innehåll på Internet som är skadligt. En del av det kan bekämpas med hjälp av lagstiftning, medan en del måste bekämpas genom att vi alla blir medvetna konsumenter.

– Vi måste själva välja bort sådant som är dumt, det är den viktigaste uppgiften för oss, säger hon och menar att det finns ganska många medvetna unga konsumenter idag.

Charlotte Hedin fortsätter resonemanget kring konsumentmakten.

– Medvetna konsumenter, det är något vi gillar. För att vara en kritisk och medveten konsument krävs det kunskap och utbildning, och det är förstas skolan som har en viktig roll här genom att förbereda ungdomarna för livet.

Hon berättar att Konsumentrådet har försökt att dra sitt strå till stacken, de har varit ute i skolan och diskuterat reklam med elever. Hon tycker att eleverna många gånger är ganska okritiska till en början, de tänker inte på vad de blir utsatta för på TV och på Internet.

– För ungdomar är det idag naturligt att ständigt vara omgiven av olika kommersiella budskap. Men när man har diskuterat ett tag så

går det upp ett ljus även för många ganska unga elever. De ser hur saker och ting fungerar och de blir mer medvetna och kritiska som konsumenter, säger *Charlotte Hedin*. Hon tillägger att även de lite äldre barnen som kan förstå vad som är reklam och vad som inte är reklam, kanske ändå inte förstår själva syftet med reklamen; att sälja på dem produkter. Hon menar att barnen ofta tror att reklamen bara är någonting som är kul, underhållning helt enkelt.

Deltagarna i *ungdomspanelen* berättar om hur de hanterar reklam på Internet:

– Jag har laddat hem ett program som heter ”Popup killer”, säger en av pojkarna, det fungerar så att om jag besöker en sida där de har en massa reklam som hoppar upp i egna fönster så stänger programmet ner de där reklamfönstren automatiskt. Så jag får nästan ingen reklam på Internet, och det är skönt att slippa.

– Jag får reklam via e-post till min hotmail-adress hela tiden, säger en av flickorna, och berättar att reklamen handlar om allt från chatt till porrfilm.

– Fast man ser ju att det är reklam, det är konstiga koder som avsändare så man läser det ju inte, säger en annan flicka som ändå tycker det är obehagligt med all reklam på nätet.

– Jag tänker liksom att ”kan de inte sluta?”! Man känner sig nästan lite trackad av all reklam.

Fredrik Svensson håller med ungdomarna om att reklam och skräppost är irriterande, men menar att skolan och hela vuxenvärlden borde ta till sig en del av de metoder för motivation och påverkan som används inom de nya medierna.

– Inom skolans värld utgår man ofta från att den viktiga sanna informationen, den vi vet att vi kan lita på, är motivationsskapande i sig. Men så är det inte. Vi försöker motarbeta de nya medierna som jobbar med dramaturgi, men jag tror att vi någonstans måste inse att istället för att separera dessa förhållningssätt ytterligare bör vi slå ihop den traditionella och den dramaturgiska pedagogiken och

tänka nytt när det gäller påverkan och inläring.

Moderator: Om vi uppehåller oss vid det principiella, är det så att vuxenvärlden stretar emot hela tiden och bara tycker det nya är farligt, eller ska man se Internet som en fantastisk revolution och förändring i barns och ungdomars liv?

Nicklas Mattsson påpekar att vi inte får glömma bort att man också kan ha väldigt roligt på nätet.

– Det är klart att Internet är fantastiskt. Det vore väldigt konstigt om det satt någon i publiken här idag som egentligen tror att den kommunikationsteknik som nätet representerar skulle vara någonting fundamentalt ont. Så är det ju inte, säger han och menar att den principiellt intressanta diskussionen handlar om medielagstiftningen, och vuxnas kunskap om de lagar och regler som gäller.

– Vi vuxna, vare sig vi jobbar inom skolan eller inte, borde kunna grundlagen, veta att hets mot folkgrupp är olagligt och förklara det för ungdomar. Källkritik och upplysning om både rättigheter och skyldigheter mot andra medborgare är något av den viktigaste kunskap vi har i samhället.

Han får medhåll från *Fredrik Svensson*.

– Jag håller med dig helt. När man hamnar i den här typen av diskussioner så kommer man strax till slutpunkten, det vill säga "hur ska vi skydda barnen?". För det är klart att vi ska skydda barnen, precis som vi ska skydda oss själva. Vi ska skydda hela samhället från saker och ting som inte är särskilt uppbyggande. Men hur? Är det med regler och förbud, eller med någonting annat? Jag hävdar med bestämmdhet att regler och förbud bara handlar om det dåliga samvetet från vuxenvärlden, säger han och tillägger att det dessutom är helt omöjligt att kontrollera Internet.

Moderator: Är det inte stora krav att lägga på ett barn eller en ung person att vara så oerhört källkritisk när man är liten? Att behöva förstå att det här är bara någon som ljuger för mig nu, det här ska jag inte ta på allvar. Att behöva tänka så källkritiskt, är det realistiskt?

Fredrik Svensson: Det måste ju vara målsättningen.

En av flickorna i *ungdomspanelen* kommenterar diskussionen.

– Om ni säger att allt är så farligt med Internet, då borde det väl egentligen inte få finnas? Då är det ju bara att lägga ner det om det är så himla farligt.

En annan av ungdomarna anser att det måste handla om ett delat ansvar mellan barn och vuxna.

– Ju mer föräldrarna säger till barnen att de inte får gå in på en sida på nätet, så vet man ju att desto mer går de dit mot föräldrarnas vilja. Jag tycker inte att hela ansvaret ligger på föräldrarnas sida, utan man måste ju själv kunna inse faran.

Moderator: Men det finns ju sådant som händer på nätet som inte borde få hända överhuvudtaget, vad säger ni om det?

Nicklas Mattsson anser att det mest avskyvärda är barnpornografen som flödar på nätet.

– Eftersom den inte bara handlar om ett informationsflöde, utan har uppkommit någonstans ifrån där barn blir utnyttjade, säger han och menar att det är viktigare att sätta in resurser för att bekämpa barnpornografi än sajter som publicerar olika former av hatpropaganda eller desinformation.

– Polisen borde ha mer resurser för att utreda barnpornografibrott och bedriva spaningsverksamhet efter pedofilligor på Internet. Nätet har faktiskt gjort det lättare att hitta pedofilerna, samtidigt som det också har gjort det lättare för dem att sprida sitt material.

Stieg Larsson återknyter till den övergripande frågan om skydd av barn och menar att barn naturligtvis ska skyddas på Internet.

– Men de ska inte överbeskyddas, för barn är inte så korkade att de går på allting som finns på nätet. Några gör det, men de flesta gör det faktiskt inte, säger han och fortsätter den tidigare diskussionen om grundlagen.

– Grundlagen är faktiskt inte särskilt komplicerad, den är

mycket, mycket enkel att förstå. Dessutom är det skolans plikt att lära ut grundlagen. Det är faktiskt inte barn som sprider rasism eller barnpornografi på Internet, det är vuxna som gör det, vuxna som har kunskap om grundlagen och som naturligtvis ska följa den.

En av flickorna i *ungdomspanelen* menar att det är viktigt att gå till källan när det gäller oönskat material på nätet.

– Det finns pedofiler, det finns barnpornografi på nätet, men precis som med all information vi inte vill ha på nätet kanske man ska försöka få tag på källan, och försöka få bort så mycket vi kan. Vi kan ju inte hindra att det finns idioter, men vi kan försöka göra någonting åt det.

Stieg Larsson får en fråga från publiken om hur barn och unga skulle kunna skyddas genom ett extra omfattande juridiskt skydd när det gäller användning av nya medier.

– Det enda skydd du kan få är ju genom att åtala någon som begått ett brott, och då handlar det om exakt hur lagen är formulerad, säger *Stieg Larsson* och menar att det skulle vara möjligt att göra straffskärpningar mot till exempel rasistisk brottslighet eller brottslighet som riktar sig mot barn. Han påpekar att det i så fall handlar om brottslig verksamhet på nätet.

– Vi talar inte om folk som sprider information i största allmänhet. Reklam kan vara ett otyg, men den är oftast inte brottslig. Vad vi talar om är direkt brottslighet, till exempel antisemitiska skämt, som faktiskt är hets mot folkgrupp. Sådana skämt har funnits publicerade på hemsidor runt om på Internet i flera år.

Nicklas Mattsson påpekar att sådana skämt är tillåtna i till exempel USA, där man har en annan grundlagsstiftning än i Sverige. Han menar att det visar på problemet att Internet är globalt och att det därför inte alltid är så enkelt att avgöra vilket lands lagstiftning som gäller i olika situationer. Enligt *Mattsson* är det ett både praktiskt, tekniskt och moraliskt problem.

Cecilia von Feilitzen håller med om att lagstiftningen kan se olika

ut i olika länder, men poängterar att USA faktiskt har fler regler när det gäller skydd av barn än vad vi har i Sverige.

Cecilia Modig anser att det i och med dagens snabba medieutveckling blir allt svårare att komma åt obehagliga saker med hjälp av lagstiftning. Därför måste lagstiftningen kompletteras med andra åtgärder.

– Motkrafterna måste bli starkare, vi måste sätta goda värderingar mot alla de obehagliga värderingar som sprids, bland annat via nätet, säger hon och menar att diskussionerna i samhället, både mellan vuxna och mellan ungdomar och vuxna måste bli intensivare.

Hon påpekar att det finns saker som framför allt små barn måste skyddas från, till exempel saker de inte bör se på TV eller Internet, något som i första hand är föräldrarnas ansvar. Hon menar att skydd av barn egentligen handlar om att vi lär oss att skydda oss själva.

– Det är en växande uppgift för skolorna att se till att självskyddet fungerar. Det handlar om att diskutera värderingar för att skapa verktyg för att hitta rätt i mediejungeln, detta fantastiska landskap fullt av lockelser och fantastiska saker, men där det också finns en del faror, säger hon.

Nicklas Mattsson påpekar att det handlar om en balans mellan skydd och integritet.

– I vår iver att skydda barn får vi samtidigt inte kränka deras integritet, säger han och får medhåll från *Cecilia Modig* som påminner om att även yttrandefriheten ingår i barnens rättigheter. Hon jämför Internet med landskapet i en storstad.

– Du släpper ju inte ut 5-åringar ensamma i en storstad och säger: "Varsågod, ta er fram bäst ni vill". Som förälder eller vuxen måste man ju så klart följa med dem och leda dem rätt.

Avslutningsvis har deltagarna i *ungdomspanelen* några funderingar kring Internets globala karaktär, en av flickorna undrar om svenska beslut kring Internet egentligen spelar någon roll.

– Om man vill ha någon förändring borde man väl gå ihop med

flera länder och komma överens istället för att sitta här i Sverige och försöka ändra på något. Vi är ju inget stort land precis, jag tror inte vi har så mycket att säga till om när det gäller Internet, säger hon och får medhåll från en av pojkarna.

– Hur hårda regler vi än har så kommer vi kanske ändå bara åt en hundradel av sajterna, det mesta av innehållet på nätet är ju amerikanskt eller kinesiskt.

Nicklas Mattsson håller med ungdomarna i deras resonemang, men *Stieg Larsson* har invändningar.

– Jag håller faktiskt inte med. Vi i Sverige kan göra väldigt mycket, framför allt när det gäller rasism och antisemitism på nätet, säger han och påpekar att de som publicerar sådant material oftast är svenska partier och grupper som riktar sig till svenskar. Att de sedan tar en omväg och lägger sin sajt i USA eller liknande är en annan sak, säger han och menar att man faktiskt kan komma åt dem med hjälp av lagstiftning.

Tre.

Kan man skapa en säkrare användning av Internet

–och vems är i så fall ansvaret?

Lagstiftningens dilemma

Mats Kumlien är lektor i rättshistoria vid **Uppsala universitet**. Han deltar även i forskningsprogrammet Barn som aktörer, ett tvärvetenskapligt projekt om rättsliga regler som rör barn. Själv undersöker Mats Kumlien hur reglering, tillämpning och den allmänna debatten har förändrats när det gäller barn, TV och biografilm under de senaste 25 åren, dvs. under perioden 1975-2000.

Mats Kumlien inleder med att reflektera kring rubriken för sin presentation.

– Lagstiftningens dilemma – vad är lagstiftning? Grovt sagt är det skrivna rättsregler som bestäms av något centralt organ, det kan vara en furste, en kung, eller en regering, men det kan också vara en demokratiskt vald politisk församling. I Sverige är det riksdagen som stiftar lagar, det är den viktigaste kanaliseringen av folkviljan, säger Kumlien och beskriver därefter begreppet ”dilemma” som ett svårt val där varje alternativ har dåliga konsekvenser.

Han menar att det finns flera svåra val när det gäller lagstiftning kring barn och Internet, men betonar samtidigt att detta inte är något nytt – barn och medier är ett gammalt tema och nya medier har alltid bemötts med skepsis.

– Varje nytt medium som tillkommit har mötts av precis samma, ganska primitiva reaktion. Ansvarsfulla personer, politiker, pedagoger, präster av olika slag och inte minst föräldrar har varnat för riskerna, framför allt när det gäller barn och ungdomar. 1911 till exem-

pel, när förhandsgranskning av biografilm infördes i Sverige, talades det mycket om ”biografeländet”.

Från folkhem till mediemyller

Enligt Kumlien rådde det fram till någon gång på 1970- eller 1980-talet en situation i Sverige som gjorde det ganska lätt för staten, lagstiftaren, att kontrollera utbudet. Det fanns biograffilmer som censurerades på förhand av Statens biografbyrå, och dessutom fanns det radio och TV som inte bara var föremål för ett rättsligt monopol, utan för en faktisk monopolsituation.

– Grovt förenklat kan man säga att alla under en lång period såg i stort sett samma program, det var en del av folkhemmet. Det var Hylands Hörna som gällde, om Per Oscarsson uppträdde iförd långkalsonger så var det känt direkt, för de flesta hade sett samma program kvällen före. Mediesituationen var överblickbar och kontrollerbar, ungefär som ett slags förstora familj.

Under de senaste 15 åren har dock medielandskapet förvandlats, från det lättöverskådliga och censurerbara utbudet på biografier och i två ”statliga” TV-kanaler, till ett myller av satellit- och kabelkanaler, videobutiker och en expanderande marknad för datorspel och multimedia. Från och med 1980-talet började den svenska modellen krackelera. Situationen förändrades snabbt och radikalt.

– Det mest kontroversiella mediet är som bekant Internet. Det förenar inte bara i princip alla tidigare medier, det är dessutom interaktivt. Det används i hemmen snarare än på offentliga platser, men det finns tecken på att det kommer att flytta över även till mobiltelefonen. Dessutom är det utomordentligt svårt att reglera ur nationalstatens perspektiv, till och med kanske ur överstatligt perspektiv.

Olika ideologier

Han menar att dagens diskussion om barn och Internet i själva verket är en fortsättning på samma diskussion som fördes för cirka hun-

dra år sedan när biografifilmen kom. Han anser att diskussionen har samma patriarkaliska utgångspunkt nu som då.

– Barnen vet egentligen inte sitt eget bästa. Vi måste tänka åt dem på något sätt. Men det här dilemmat har flera dimensioner, det finns både ideologiska och tekniska dilemman, säger Kumlien och redogör för fyra olika dominerande ideologier för hur politiska institutioner kan förhålla sig till massmedia.

- Den *totalitära ideologin* innebär att medierna ska ställa sig till den statsbärande gruppens, ofta till partiets tjänst. Medierna ägs ofta av staten och ska vara instrument i byggandet av det riktiga samhället.
- Den *auktoritära ideologin* innebär att medierna är formellt fristående men kontrolleras av politiska beslutsfattare. Kommersiella intressen kan tillåtas inom systemets ram, det har man mött under fascisttiden i Italien under 1920- och 1930-talet och även under 1940-talet i Nazi-Tyskland.
- I den *sociala ansvarsideologin*, som inom radio och TV-området kallas public service, går intentionen ut på att det allmänna ska ställa vissa krav på utbudet och på producenterna. Vad som helst kan inte få passera.
- Slutligen den *frihetliga ideologin*, som i USA ofta marknadsförs under rubriken ”The marketplace of ideas”, och i stort sett innebär att allt som kan förhindra en fri åsiktsbildning ska motverkas. Medierna ska stå helt fria från politiska beslutsfattares begränsningar.

Kumlien betonar att det rör sig om fyra olika idealtyper och påpekar att olika media kan vara reglerade enligt olika ideologier.

– I Sverige har till exempel film, radio och TV präglats av den sociala ansvarsideologin, public service, medan pressen mer har lutat åt den frihetliga ideologin. Där befinner vi oss idag när det gäller frå-

gan om barn och Internet kan man säga, men frågan är hur vi ska balansera mellan dessa två ideologier.

Reglering – varför och av vad?

Han menar att det finns två frågor man bör ha som utgångspunkt när det gäller att ta ställning till olika former av åtgärder, den ena är varför något ska regleras, och vad det i så fall är som ska regleras. Den andra frågan är hur det i så fall ska regleras och av vem.

– Traditionellt sett brukar man tala om fem olika skäl till att något bör regleras. Det kan ske med hänvisning till rikets säkerhet, eller utifrån vad man brukar kalla elitens makt eller anseende, med hänvisning till religion och politik, alltså olika värden, men också av hänsyn till den officiella moralen, inte minst sexualmoralen, och slutligen utifrån individens hälsa, säkerhet och anseende.

Mats Kumlien menar att frågan om vad som ska regleras alldeles uppenbart är historiskt, kulturellt och geografiskt relativt.

– Jag citerar Tove Janssons visa i Muminrollet där hon sjunger: ”Det som är syndigt i Kina är kanske okej i Peru”. Det är ju mycket det som kännetecknar de här värderingarna, man tycker olika helt enkelt, det har man alltid gjort, säger Kumlien.

Han refererar till EU-seminariet ”Children and Young People in The New Media Landscape” som hölls i Stockholm våren 2001. Där framkom en stor oenighet inom de europeiska deltagarländerna om vad som var bra för barn, varför det var bra och vad som inte var bra.

– Självklart blir ju bristen på en värdebas ännu mer påtaglig i ett samhälle som präglas av multikulturella inslag, där det till exempel kommer in utomeuropeiska värderingar också, kommenterar Mats Kumlien och menar att det verkar saknas en kunskapsteoretisk forskningsfront om orsak och verkan när det gäller barn och medier.

– Ibland får jag intrycket av att kraven på kontroll handlar mer om att hindra det som är stötande än det som är skadligt, säger Kumlien och menar att det i rapporten från EU-seminariet sades mer om att

göra etiska markeringar än att på något vis arbeta utifrån påvisbara effekter.

Reglering – av vem och hur?

Kumlien menar att när det gäller frågan om vem som ska sköta kontrollen av eventuella regleringar går den första skiljelinjen mellan det allmänna och det privata ansvaret. Från samhällets sida har man prövat och diskuterat olika former av åtgärder för att hantera frågan om skadligt medieinnehåll. Kumlien redovisar flera av dessa som används i Sverige, bland annat censur i form av förhandsgranskning av film som visas offentligt, främst på biografer. Dessutom finns för etermedierna radio och TV en särskild etableringskontroll samt regler om att de under vissa tider på dygnet inte får visa material som kan bedömas vara skadligt för barn. Vidare finns Granskningsnämnden för radio och TV, en statlig myndighet som i efterhand granskar program, främst gällande programmets opartiskhet.

– Kriminalisering är ytterligare en metod, det handlar då främst om brott mot tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Sådana brott, till exempel hets mot folkgrupp eller olaga våldskildring, barnpornografibrott eller uppvigling till brott, lyder under allmänt åtal och kontrollen sker då i efterhand.

Självsanering och självreglering innebär att privata aktörer tar över ansvaret för kontrollen av innehållet. Kumlien berättar att det mest kända exemplet på självsanering inom mediebranschen kanske är den kod som antogs bland Hollywoodproducenterna på 1930-talet.

– Under hot om lagstiftning skrev producenterna själva en kod, som ganska detaljerat reglerade hur personer fick kyssas på film, om de till exempel fick sitta på sängen med båda fötterna i golvet och så vidare, säger Kumlien och menar att risken med självregleringssystem generellt sett är att de kan gå längre än vad staten skulle göra med censur, det kan bli för mycket helt enkelt.

Ålderskontroll förekommer när det gäller film på bio, och det förekommer även på nätet att man får ange sin ålder för att komma in på en webbsida. Kumlien verkar dock skeptisk till denna metod.

– Vi har ju hört många exempel idag på hur man kan ange olika åldrar även när man väl har kommit in på nätet. Det visar väl hur osäkert det systemet kan vara.

Ett annat system är att man ska ange ett kreditkortsnummer för att få tillgång till vissa sajter. Även detta är osäkert, menar Kumlien.

– Dels kan man ha tillgång till ett nummer utan att vara 18 år, dels slår det ut alla de vuxna som inte har kreditkort, det är alltså ett för stort hinder.

– Det utvecklas även olika tekniker med filterprogram som filtrerar bort visst innehåll utifrån etiketter eller ord. Varudeklaration är ytterligare en metod som går ut på att man som producent talar om vad filmer och program innehåller. Upplysning av olika slag och empowerment, att man stärker brukarens kompetens, är också vanliga åtgärder.

Han menar att det uppenbart skett en förskjutning i argumentationen när det gäller barn och medier, idag verkar de flesta anse att ett större ansvar ska läggas på familjen, på föräldrarna.

– Det är en klar tendens nu att göra en dygd av nödvändigheten och att prioritera ner betydelsen av statliga och överstatliga åtgärder och istället rekommendera eller underlätta åtgärder inom den privata sektorn, säger Mats Kumlien, men funderar över den praktiska rimligheten i dessa tankar.

– Många av åtgärderna förutsätter att föräldrarna finns i närheten och kan övervaka sina barn eller vara med dem. Jag frågar mig bara om inte verkligheten går i helt motsatt riktning, att det moderna arbetslivet skiljer på lönearbete och bostad, arbetsdagen är ofta längre än skoldagarna, vilket begränsar föräldrarnas möjligheter att hålla uppsikt över barnen.

Yttrandefrihet är huvudregeln

Kumlien betonar att vilka åtgärder man än väljer måste deras effektivitet vägas mot huruvida de gör intrång på yttrandefriheten.

– Huvudregeln är att det råder yttrandefrihet, och den får inskränkas endast under vissa förutsättningar. Det kan ske genom lag, den ska ha ett godtagbart ändamål och det måste vara en proportionalitet mellan åtgärderna och syftet. Man får inte göra för mycket och inte för lite. Så bevisbördan är stor på den som vill begränsa yttrandefriheten, säger han och menar att inställningen till yttrandefrihet rent principiellt har förändrats i Sverige de senaste 25 åren.

– Skydd av de individuella rättigheterna är en relativt sen företeelse i den svenska lagstiftningen. Under efterkrigstiden intog den svenska regeringen en skeptisk inställning till exempelvis konventionen om mänskliga rättigheter. Men parallellt med medielandskapets radikala förändring har synen på mänskliga rättigheter i allmänhet och yttrandefrihet i synnerhet förändrats. Och trenden har gått mot en riktning för Sverige där informations- och yttrandefriheten har fått en starkare position.

Han påpekar att synen på barnen som den unge medborgaren också blivit starkare, och menar att det kan vara värt att notera att medborgarnas grundrättigheter också tillkommer personer under 18 år.

– Åtminstone i den officiella retoriken har barnen alltmer kommit att betraktas som självständiga individer som i takt med ökad ålder och mognad ska få sina synpunkter beaktade. En del säger att det här är barnens frigörelse, den följer i spåren efter kvinnans frigörelse.

Sammanfattningsvis anser han att dagens tema, nätbarnen och lagstiftarens dilemma, handlar om hur man ska avväga mellan å ena sidan de unga medborgarnas grundlagsenliga yttrandefrihet, och å andra sidan uppgiften att skydda unga personer från att bli skadade av mediala upplevelser och kontakter. Kumlien menar att det idag finns en tydlig tendens runt om i Europa att man ropar på starkare reglering och ökad kontroll.

– Grekland har förbjudit alla datorspel, till exempel schack i mobiltelefoner. I Frankrike pågår ett lagstiftningsarbete där man ska begränsa utbudet i TV. I Sverige har man under senare år haft en mångbottnad diskussion kring filmen "Shocking truth", säger Kumlien och vill för svensk räkning rekommendera en kombination av olika kontrollåtgärder.

– Allra viktigast är ändå utbildning av den enskilde brukaren så att hon kan förhålla sig kritisk till utbudet, säger han och påpekar att många av de tidigare talarna under dagen har nämnt skolans roll. I det sammanhanget måste man hålla i minnet att Internet har utvecklats under 1990-talet, den period då skolan har haft mycket stora svårigheter. Det har varit nedrustning och lärarnas arbetsmiljö har försämrats avsevärt. Det kommer att krävas ett nytänkande här och mer pengar, avslutar Mats Kumlien.

Internet i skolan – problem och möjligheter

Stig Roland Rask har en bakgrund som lärare och har ett stort intresse för värderingsfrågor och användningen av ny teknik inom skolan. Sedan ett par år tillbaka arbetar han heltid med en av **KK-stiftelsens** (Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling) webbsatsningar, www.kollegiet.com, där han är temaansvarig för området etik, källkritik och pedagogik när det gäller Internet i skolan.

En av världens mest IT-kompetenta skolor

Stig Roland Rask börjar med att reflektera över de uppmaningar och åsikter kring skolans roll som kommit fram under dagens seminarium.

– Jag tror jag har fått ungefär 30 passningar hittills idag; ”det borde skolan ta tag i”, ”det borde skolan göra”, ”det borde skolan bli bättre på” och så vidare. Jag tror att vi är det enda landet i världen som direkt avsäger oss allt privat ansvar som föräldrar och skickar över frågan till våra institutioner för att ta hand om det hela, säger han och menar att den svenska skolan ändå står sig mycket bra. Enligt Rask har det hänt en hel del inom den svenska skolan och han är övertygad om att vi har ett av de mest IT-kompetenta skolsystemen i världen.

– Vi ligger i absolut toppklass när det gäller att utbilda vår lärarkår, även i jämförelse med andra länder, säger han och hänvisar till regeringens satsning på IT i skolan (ITIS) som har inneburit att ungefär 50 procent av hela den svenska lärarkåren har gått en datorutbildning.

Stig Roland Rask anser att det som kännetecknar den svenska satsningen på lärarfortbildning är just att man inte har satsat speciellt mycket på teknik, utan på innehåll och pedagogik. Han menar att frågan om etik och källkritik har varit mycket central i de utbildningar som genomförts bland annat inom ITIS. En aktuell undersökning genomförd av KK-stiftelsen i samarbete med Gallup visar att den svenska lärarkåren idag generellt sett är ganska IT-medveten.

– Nittio procent av svenska lärare använder Internet hemma, en siffra som är mycket högre än bland genomsnittet av befolkningen. Undersökningen visar också att över hälften av den svenska lärarkåren gör sina bankärenden via nätet, vilket enligt Rask visar att de svenska lärarna hänger med skapligt i IT-utvecklingen.

Att skilja mellan teknik och innehåll är inte alltid lätt

Stig Roland Rask berättar att han ofta märkt av en svårighet att skilja mellan teknik och innehåll när det gäller Internet i skolan. Det är en problematik som inte är ny i sig, liknande diskussioner har förts tidigare i samband med introduktion av ny kommunikationsteknik.

– För drygt 100 år sedan fick den västgötska staden Skara ett erbjudande från Statens järnvägar om att få stambanan dragen genom orten. Men det tackade Skaras kommunfullmäktige nej till med motiveringen att ”man vet ju inte vilka underliga typer som då skulle kunna dyka upp i Skara”, berättar han och menar att de beslutande i Skara förmodligen hade svårt att separera den nya teknik som järnvägen innebar från vad den eventuellt skulle kunna föra med sig.

Rask ger även några mer aktuella exempel på hur vi tenderar att blanda ihop begreppen i debatten om barn, unga och Internet. Han visar bland annat en aktuell artikel från Borås tidning, med rubriken ”Chattande slutade med sex på hotell”. I artikeln står att en tonårsflicka från Borås träffade sin chattkompis och det slutade med sex på

ett hotell. En kriminalinspektör uttalar sig och anser att föräldrar vet alldeles för lite om vad barnen gör framför datorn. Rask har en del funderingar kring artikeln.

– Man skulle kunna skriva om den här artikeln lite grann, till exempel skulle man kunna skriva att föräldrar vet alldeles för lite om vad deras barn gör på hotellrum, säger han och menar att det måste finnas ett antal led i händelseförloppet från chattandet till hotellrummet. Vidare framgår det inte hur gammal flickan är, fortsätter Rask och påpekar att det kan vara stor skillnad om hon är 13 eller 19 år. Vid närmare läsning av artikeln framgår inte heller om det förekommit något tvång, det går alltså inte att avgöra om det rör sig om ett övergrepp eller inte. Det enda vi får veta är att pojken som var hennes chattkompis hade utgett sig för att vara 20 år men i själva verket var 30, något som Rask påpekar är helt ointressant ur ett juridiskt perspektiv.

Är Internet farligt?

Enligt Stig Roland Rask blir svaret på frågan om Internet är farligt olika beroende på vilken åldersgrupp man talar om. I förskolan och lågstadiet, bland mycket små barn, är personalen i första hand oroliga över bildmaterialet. De vill skydda barnen från att oavsiktligt stöta på bilder av grovt våld, avancerad pornografi eller annat material som barnen inte är mogna att ta emot. I de något äldre åldrarna, när barnen nått mellanstadienivå, är man mer intresserad av det Rask kallar nätets märkande funktion.

– Det som ses som ett problem från skolans sida är att barnen via till exempel chattprogram kan träffa individer som är där med oärliga avsikter, och att dessa kontakter kan leda till fysiska möten.

På högstadienivå börjar man tala mer om nätets manipulativa sidor. Då är det enligt Rask främst nynazism, rasism och revisionisternas historieskildringar som oroar. På gymnasienivå diskuteras även mycket kring det så kallade Internetfusket, det vill säga att ele-

verna kan använda Internet för att få tag på färdiga skolarbeten som de sedan kopierar och lämnar in i eget namn.

Olika strategier och modeller

Stig Roland Rask menar att den svenska skolan har varit mycket energisk och ambitiös när det gäller att försöka hitta modeller för att hantera dessa frågor. Han berättar att just frågor om etik, källkritik och värderingar av nätets material har varit de allra vanligaste på de olika seminarier som har arrangerats inom ramen för ITIS-utbildningen.

Han ger exempel på tre olika modeller eller förhållningssätt som prövats inom den svenska skolan; *tekniska filterprogram*, *etiska regler och kontrakt* samt *inre värderingskompass*. Var och en av dessa modeller illustrerar han med var sitt svar på frågan varför en elev *inte* har besökt en viss olämplig sajt på Internet.

... därför att jag inte lyckades lura censurprogrammet

En del skolor har funderat över vad man kan göra rent tekniskt för att förhindra att eleverna kommer i kontakt med olämpligt material på Internet. Det finns flera olika programvaror på marknaden, och Rask berättar att de traditionellt sett fungerar så att de spärrar tillgången till vissa sajter, baserat på särskilda sökord som definierats i en slags svart lista. Skriver man in adressen till en sajt där ett sådant sökord förekommer öppnas aldrig sidan.

Stig Roland Rask anser att användningen av filterprogram leder till en rad svåra frågeställningar, inte minst ur ett yttrandefrihetsperspektiv.

– För att få en så effektiv träffbild som möjligt måste du svartlista väldigt många ord, vilket i sin tur innebär att du stoppar en massa andra sajter som juridiskt och kanske till och med etiskt är helt oantastliga, säger han och menar att det till exempel kan röra sig om saj-

ter där man diskuterar ett begrepp som rasism i ett seriöst sammanhang. Dessutom går det enligt Rask att komma runt filtren om man vet hur programmet fungerar, och den som inte vet det kan lätt ta reda på det via Internet.

– En ytterligare aspekt när det gäller kritiken mot filter är att dessa program är skrivna och producerade i en annan social och kulturell kontext, det vill säga de är präglade av amerikanska värderingar, säger Rask och påpekar att de dessutom är anpassade för det engelska språket.

En undersökning som KK-stiftelsen och Skolverket gjorde för drygt ett år sedan, visade att 14 procent av Sveriges kommuner har prövat tekniska filter på skolornas servrar. Vissa skolor använder fortfarande filter medan andra har slutat på grund av att det skapade ett antal problem.

– De problem som man hänvisar till är att man tycker att det känns ideologiskt fel att lösa ett etiskt problem med en teknisk åtgärd. Att flytta ansvaret från människan till maskinen ger ett märkligt budskap.

Många skolor har också svarat att de konstaterat att programmen inte ger något vattentätt skydd. Oberoende undersökningar i till exempel amerikanska konsumenttidningar visar att det bästa programmet nådde en träffsäkerhet på 82 procent, vilket innebär att det släppte igenom 18 procent av det innehåll det skulle skydda emot. Rask menar att detta i någon slags positiv mening kan ses som att man med hjälp av filtren begränsar det olämpliga utbudet, även om man inte stoppar det helt. Å andra sidan, säger han, finns det en risk att man från skolans sida lurar sig själv genom att luta sig tillbaka och tro att problemet är löst.

Somliga skolor tycker ändå att filtren fungerar som en slags markering, berättar Rask, ett slags budskap från vuxenvärlden till barn och ungdomar att vi inte accepterar vad som helst.

– Men många har också upplevt att de här staketet provocerar, sä-

ger han och berättar att skolor som infört filter eller censurprogram har fått finna sig i att en grupp elever lägger ner väldigt mycket energi på att försöka klättra över staketet. Rask tror inte att eleverna primärt är intresserade av det förbjudna som finns på andra sidan, utan menar att det är staketet i sig som provocerar.

... därför att det strider mot skolans regler som jag har accepterat

Rask menar att den svenska skolans modell inte i första hand är filter, utan att ta fram etiska regler för Internetanvändning. Han berättar att många timmar har lagts ned lokalt ute på skolorna för att diskutera hur dessa etiska riktlinjer ska formuleras.

– Jag skulle till och med vilja säga att många lärare har ägnat mer tid åt att fundera på vad man inte ska få göra på Internet än vad man ska få göra. ”Vi har fått Internet på skolan, vad ska vi inte använda det till?” är en fråga lärare ställt sig många gånger.

Enligt Stig Roland Rask upptäcker många att det är ganska svårt att formulera regler för vad man får och inte får göra på nätet.

– När man väl har formulerat sina tio punkter; 1. Du får inte ... 2. Du får inte ... 3. Du får inte ... och så vidare, och satt upp dem i datorsalen, visar det sig att eleverna ganska snart kommer på en elfte aktivitet, som då per automatik är tillåten eftersom den inte finns med på listan. Han berättar om ett annat initiativ från en grupp lärare i Östergötland som tröttnade på den långa listan över saker eleverna inte fick göra på Internet.

– De rev ner sin ”du får inte-lista” och skrev istället en skylt med texten ”Internet får användas” med stora bokstäver. Sedan skrev de längst ner, med den minsta stil de hittade ”dock inte till vad som helst”.

Rask menar att man i och med detta grepp flyttar över ansvaret från de vuxna regelformulerarna till de unga regeltolkarna, och enligt lärarna visade det sig snart att eleverna mycket visste väl vad man menade med uttrycket ”dock inte till vad som helst”.

– Det praktiska är ju dessutom att man på detta sätt från början inkluderar den elfte, tolfte och trettonde ännu icke uppfunna aktiviteten i formuleringen.

... därför att jag tycker det är kränkande och det skulle kännas fel

Det tredje citatet illustrerar vad Rask beskriver som en inre värderingskompass. Han menar att många skolor har tagit ett steg längre än filter och regler.

– De har börjat fundera över hur man kan bistå barn och ungdomar när det gäller att utveckla deras egen inre navigationsutrustning, som gör dem något bättre skickade att själva navigera mellan tillvarons alla kobbar och skär, säger Rask och menar att det handlar om att intellektuellt acceptera en idé, som dessutom har landat i känsla och samvete.

Skydd på kort eller lång sikt

Sammanfattningsvis menar Rask att dessa tre förhållningssätt kan ses som olika nivåer.

– Den första är väldigt enkel, den går på tio minuter. Den andra är lite mer komplicerad och tar lite längre tid eftersom det krävs mer av diskussion för att få elevernas acceptans för reglerna. Den tredje varianten, att arbeta med barn och ungdomars insida, är ett livslångt projekt.

Naturligtvis är det en kvalitetskillnad mellan de olika modellerna, inte minst när det gäller långsiktig varaktighet, menar Rask.

– På lång sikt är det faktiskt bara den tredje eleven som har med sig sitt skydd, eftersom det sitter inuti, säger han och menar att skolan måste jobba med balansen mellan att skydda barn och ungdomar och att förbereda dem för livet efter skolan.

– Självklart måste vi skydda de små barnen ifrån en massa saker, men vi måste också väldigt tidigt börja ett förberedelsearbete, väl

medvetna om att det kommer en avslutningsdag när vi vinkar av eleverna, och då måste de ha fått egna verktyg att möta den verklighet som väntar, avslutar Stig Roland Rask.

Ny teknik blottlägger gamla problem

Ola Kallemur är PR-chef på **Telia Internet Services**, Sveriges största Internetoperatör med cirka en miljon anslutna Internetkunder. Han har tidigare arbetat på Internetkonsulten Framfab.

Internet är inget ungdomsfenomen

Ola Kallemur håller inte riktigt med om bilden av Internet som ett ungdomsfenomen som gamlingar inte förstår sig på.

– Vi på Telia har en miljon Internetkunder och snittåldern bland dessa är 38 år, säger Kallemur och menar att det måste betyda att det inte bara är 16-åringar som använder nätet. Internet är en företeelse som spridit sig väldigt snabbt, det har gått från att vara en nischverksamhet bland teknikfreaks och så kallade early adopters till att vara ett medium som i stort sett alla använder. Kallemur påpekar också att det inte alls är första gången som barnen förstår mer än sina föräldrar. Han menar att förra gången det inträffade i stor skala var vid folkskolereformen på 1800-talet. Barnen lärde sig läsa, vilket deras föräldrar inte alltid kunde.

Han har också invändningar mot att det talas om Internet som ett problem och menar att Internet i första hand är något som är väldigt positivt för oss alla.

– I och med Internets uppkomst tog datorn steget från kontorsmaskin till kulturmaskin, en maskin med vars hjälp vi kan ta del av exempelvis film, musik och litteratur, säger Kallemur och betonar att det viktigaste med Internet ändå är att det möjliggör kommunika-

tion mellan människor. Han menar att det egentligen inte är all information och alla webbsajter som finns på nätet som är det stora.

– Vi chattar, skickar e-post och bilder till varandra, det är just dessa möjligheter som gör Internet till något fantastiskt.

Moralpanikens historia

Ola Kallemur berättar att Telia i oktober beslöt att stänga ner företagets så kallade binära newsgroups, det vill säga diskussionsforum via nätet där kunderna förutom att kommunicera med text också kan publicera digitalt material, till exempel filmer och bilder. Genom en restriktiv hållning ville man minimera risken för spridning av barnpornografi inom företagets nät via sådana binärgrupper. Kallemur berättar att bland annat Rädda Barnen gick ut och kommenterade Telias åtgärd och kallade det för moralpanik.

– Det fick mig att fundera lite på begreppet moralpanik, säger han, vad är det och vad vänder det sig emot? Enligt Kallemur är moralpanik en diskussion där föräldragenerationen reagerar på och vänder sig emot den moderna ungdomskulturens kommunikationsformer. Han menar att historien visar att nya filmer, ny musik och nya sätt att uttrycka sig alltid har betraktats som farligt och mötts med moralpanik.

– Det spelar egentligen ingen roll om det är runstenar eller Internet, principen är densamma, nya kommunikationsformer upplevs ofta som skrämmande, säger han och ger en rad exempel på tidigare fall av moralpanik. Enligt Kallemur fanns det redan på 1400-talet, efter att Gutenberg uppfunnit boktryckarkonsten, en diskussion om det tryckta ordets skadliga inverkan på människors moral. Den fortsatte under 1800-talet när massproducerade tidningar blev möjligt. I Sverige försökte kungen upprepa gånger under 1830-talet förbjuda tidningen Aftonbladet.

– I början av 1900-talet var det biografilmerna som ansågs förleda ungdomen. På 1930-talet kom jazzen som ledde in flickor i dåligt

sällskap, på 1950-talet var det Elvis, rock'n'roll och seriemagasin, för att inte tala om den uppståndelse Heta Linjen och rollspelen gav upphov till under 1980- och 1990-talen.

Kallemur menar att Internet precis som andra medier också kan användas till att sprida olämpligt innehåll.

– Visst finns det problem på Internet. Det finns jättemycket skit på Internet, men det gör det även inom litteraturen, i trycksaker, för att inte tala om film, säger han och tillägger att skillnaden möjligen består i att Internet gör sådant material mer tillgängligt.

Staten, branschen, föräldrarna – vem har ansvaret?

Ola Kallemur anser dock inte att lagstiftning är rätt väg att gå för att lösa problemet, och återknyter till den tidigare nämnda moralpaniken.

– Hade vi varje gång genom historien reagerat med lagstiftning när moralpanik utbryter, så hade vi inte fått någon Elvis, inga Beatles och litteraturen hade sett helt annorlunda ut. Väljer vi att ta till lagstiftning finns det risk att vi råkar förbjuda en framtida Paganini som sitter framför datorn och producerar någonting som vuxenvärlden inte riktigt förstår, säger han och anser att man från statens sida bör gå varligt fram.

När det gäller Internetoperatörernas roll menar Ola Kallemur att Telia gjorde ett ställningstagande när man beslöt att stänga ner de tidigare nämnda binärgrupperna.

– För mig är det ett väldigt enkelt ställningstagande, jag kan inte förbjuda pedofiler, men jag tänker banne mig inte upplåta mina servrar till dem, säger Kallemur och betonar samtidigt att de som verkligen kan skydda barnen på Internet är föräldrarna.

– Jag menar då inte enbart föräldrar i något slags biologiskt hänseende, utan alla vuxna som någon gång befinner sig i en föräldroll, oavsett om man är lärare eller mormor eller har brorsbarn, förklarar han och påpekar att det är våra värderingar, vad vi tycker och

diskuterar som vi har möjlighet att föra över till våra barn, även om det inte är någon lätt uppgift.

Att föräldrarna har ett stort ansvar innebär enligt Kallemur inte att branschen kan luta sig tillbaka och strunta i sina åtaganden. Han menar att operatörerna har en kunskap om Internet som inte står långt efter 15-åringarnas kompetens, och den kunskapen bör branschen bidra med när det gäller att utbilda till exempel lärare, elever och föräldrar.

– Det som Vårdsskildringsrådet nämnde tidigare, att gå ut med informationsmaterial via IT-företagen och liknande, sådant är viktigt, tycker Ola Kallemur. Han menar att det finns en mängd tips branschen kan bidra med till föräldrarna, ett av de mest självklara är att man bör se till att barnen lär sig att inte lämna ut namn, telefonnummer och andra personuppgifter på Internet. Det är också viktigt att förklara att man bör vara försiktig med vad man laddar ner från nätet, och förklara att det inte är lagligt att publicera upphovsrättskyddat material på Internet. Dessutom bör man alltid vara försiktig med att lämna ut sin e-postadress på nätet, eftersom företag som skickar oönskad reklam via e-post, så kallad spam, ofta samlar på e-postadresser. När ens adress väl är känd finns det stor risk att e-postbrevlådan fylls med porreklam och andra saker, som man kanske inte alls vill att barnen ska utsättas för. Vidare rekommenderar han alla att installera en brandvägg och ett antivirusprogram hemma.

– Har man inte det och är ute på nätet så är det ungefär lika säkert som att lämna ytterdörren vidöppen när man går hemifrån.

Kallemur tror inte att hårda regler är lösningen, utan menar att man som förälder och lärare givetvis ska ha regler, men att det framför allt handlar om att ge barn och ungdomar samma etiska och moraliska karta när det gäller Internethantering som för alla andra situationer där de möter andra människor.

– Det finns mycket man kan göra, som förälder eller som lärare, säger han och nämner filterprogram, även om han håller med om att

de ofta är lätta att gå förbi. Men framför allt handlar det enligt Ola Kallemur om att intressera sig för barnen. Han berättar hur han hanterar sina egna barns Internetanvändning hemma.

– Naturligtvis har vi Internet hemma, men vi har datorn stående i ett gemensamt utrymme, inte i barnens rum. Det innebär givetvis inte att jag står och tittar min 11-åring över axeln när hon använder Internet, då skulle det bli ett ramaskri. Nej, hon kan fortsätta att prata med killar på Lunarstorm om hon vill, men den dag hon lägger ut bilder eller går in på sajter med våldspornografi, så kommer det att synas, säger han, och menar att sådant gör inte barn om datorn står på offentlig plats där det finns en vuxen i närheten.

Han menar att det gäller för föräldrarna att ha kännedom om vilka sajter barnen besöker. Han tycker det bör vara lika naturligt som att man som förälder vill veta vad ens barn gör ute en vanlig fredagskväll.

– Springer de på ett skumt diskotek där det säljs narkotika eller går de till kyrkans diskotek? Det är en stor skillnad, menar Kallemur och uppmanar föräldrar att hålla sig uppdaterade om vilka ställen barnen besöker på nätet, genom att till exempel gå in på Lunarstorm och se vad det är.

Kallemur avslutar med att poängtera skolans roll för att säkerställa att alla elever får tillgång till den information som Internet kan erbjuda.

– Problemet är inte Internet i sig, det stora problemet är att alla ungdomar inte har tillgång till Internet. De klyftor som vi kommer att se i framtiden finns mellan dem som har information och dem som inte har information, säger Kallemur, och menar att det är just därför som skolan är så viktig. Han tycker att ansvaret för hur barn och unga använder Internet främst ligger på föräldrarna, eller lärarna och andra vuxna i barns och ungdomars närhet. Enligt Kallemur ska föräldrarna naturligtvis få stöd av en rimlig lagstiftning och givetvis även av Internetoperatörer som respekterar sina kunder.

Frågor till Ola Kallemur från publiken

– Jag tycker det är intressant att höra dig prata om hur du ser på ert ansvar som operatör. Ungdomarna som satt i panelen tidigare idag pratade bland annat om sajten www.snyggast.com. Om man går in där kommer det upp en liten ruta, och klickar man ja där laddas det ner en fil och sen kan man plötsligt få en telefonräkning på flera tusen kronor. Det är tyvärr inte helt ovanligt med så kallade dialer-program. Ofta har kanske barnen råkat ladda ner ett sådant program, och utan att de vet om det så ringer datorn upp en modempool i något annat land och familjen får sedan teleräkningar på mellan 10 000 och 20 000 kronor. Ledningarna som dessa samtal går i, det är ju faktiskt era nät. Det är ju Telia som förmedlar de här uppkopplingarna mot olika modempooler. Telia har ju möjlighet att erbjuda spärrar mot detta, det går att specificera spärrar så att man inte ska kunna ringa upp vissa länder. Från och med årsskiftet införde ni dock en avgift på sådana spärrar, vilket tidigare var gratis. Jag menar att något mer ansvar bör ni väl ha som operatör, annat än att bara informera föräldrar och lärare?

Kallemur: Det är praktiskt omöjligt för oss att ta det ansvaret utan att vi hamnar i ett samhälle vi inte vill ha. Det är ungefär som om Posten skulle ta ansvar för det materialet som går med postförsändelser. Då skulle de behöva sitta och gå igenom alla brev som skickas. Jag tror inte att vi vill att ett privat företag som Telia, i och för sig delvis statligt ägt men ändå ett aktiebolag, skulle sitta och gå igenom vart folk surfar och inte surfar. Jag tror inte att människor skulle tycka om det, de kunder vi har idag skulle inte tycka om det. Nu arbetar jag inte på den sidan som sysslar med fast telefoni, utan mitt område är Internet. Men jag vet att i de flesta fall när till exempel porrföretag lägger ut fällor som lockar en användare att ringa upp deras modempool istället, så ligger deras servrar inte i utlandet. De kan finnas inom Sverige också, så det hjälper inte riktigt med spärrar. Men visst

är det ett problem, och just därför gäller det att se till att barn inte laddar ner saker från Internet. Som vuxen måste man lära dem det från början, man måste vara med och prata om sådant, helt enkelt ge dem en karta att kunna navigera efter på Internet.

– Jag blir lite fundersam till det du sa om moralpanik, jag tycker att det verkar som om alla är rädda för att ta på sig rollen som moralperson, men då får väl kanske jag göra det. Jag tycker ändå att det är stor skillnad mellan vad vi pratar om här idag och rock'n'rollen på 1950-talet. Idag har vi en situation där alla ungdomar mycket lätt kan ladda ner grov våldspornografi och pornografi. Det har inte pratats mycket om så kallade peer to peer-tekniker här idag, men det är något som växer oerhört snabbt bland ungdomar under 25 år. När som helst när man går in på en hubb, kan man ladda ner mängder av väldigt grov pornografi. Då kan man inte längre göra jämförelser med rock'n'roll och seriemagasin för de problem som finns på Internet handlar om vår övergripande människosyn, mycket av det material jag talar om är direkt människofientligt.

Kallemur: Nej, när det gäller moralpaniken håller jag inte med om att vi skulle ha svårt att ta på oss rollen som moralpredikare, snarare verkar det vara vår ryggmärgsreaktion. I alla tider har vi reagerat så på nya saker. Men jag håller med dig i sak, som jag sa förut, det finns visst innehåll på Internet som är problematiskt, precis som i andra medier och i samhället i övrigt.

Följ med barnen till Internet!

Anna Toss är grundare och chefredaktör för **Föräldranätet** och **Barnens Internet**, två communities på nätet där föräldrar och barn kan kommunicera med andra föräldrar och barn om allt möjligt. Antalet medlemmar är ungefär 85 000 på Föräldranätet, medan Barnens Internet har cirka 30 000 medlemmar. För ett par år sedan tog Toss med hjälp av KK-stiftelsen initiativ till ett svenskt nätverk för barns och ungdomars säkerhet på Internet.

Föräldranätet och Barnens Internet

Anna Toss berättar kort om verksamheten på Barnens Internet.

– Barnens Internet är en community som framför allt vänder sig till barn mellan 10 och 15 år. Att det är en community betyder att barn besöker sajten framför allt är för att prata med varandra och skriva till varandra, säger hon och berättar att det mesta av kommunikationen sker på den del av sajten som kallas skrivplank.

Enligt Anna Toss är interaktiviteten och erfarenhetsutbytet i just communities en av de stora fördelarna med Internet. Hon menar att communities kan ha en viktig trygghetsskapande funktion för barn eftersom de kan hitta andra som delar samma intressen som de själva har, eller som kan bekräfta tankar om olika saker som de funderat på.

Hon menar att vuxna kan lära sig mycket av hur barn använder communities, både när det gäller inläring, information och upplysning.

– På Barnens Internet har vi bland annat ett mycket populärt skrivplank som heter ”Fråga om sex” där RFSU ställer upp och svarar på barns frågor om sex. Innan vi startade det planket frågade barn varandra om sex överallt på alla andra plank, och fick ofta svar av varandra.

Hon menar att diskussionen under seminariet har fokuserat för mycket på de äldre barnen, det vill säga tonåringarna, hon menar att det inte är där det största problemet finns.

– Det är mellisarna, alltså barn i åldern 9–13 år, de som befinner sig mellan småbarnsstadiet och tonårstiden som är mycket, mycket mer utsatta än 15–16-åringarna. För visst är det så att barn upplever obehagliga saker på Internet ibland.

Enkät om obehagliga upplevelser på nätet

I en enkät som genomfördes på Barnens Internet har 500 barn bland annat svarat på frågan om de varit med om någonting obehagligt på Internet. Vart tredje barn uppgav att de varit med om något obehagligt, det vill säga något de själva uppfattat som obehagligt. Knappt vart tredje av dessa hade berättat om det för sina föräldrar, och nästan inga barn svarade att de vet vad de ska göra när det har hänt något obehagligt.

Anna Toss berättar att en återkommande tendens i svaren är barnens känsla av obehag när de råkar in i en situation som de kanske inte hade räknat med från början, och som de inte riktigt vet hur de ska ta sig ur, eller vad den kan få för konsekvenser. Hon citerar ett svar från en 12-årig flicka:

”En gång frågade en kille på Okej.se om jag ville ha cybersex. Jag mådde illa och blev ledsen, jag vågade inte prata med mamma.”

Just situationer som barnen till en början uppfattar sker på deras egna villkor, men som sedan spårar ur, kan vara mycket obehagliga för barnen, enligt Toss. Hon poängterar att det inte alls behöver vara

någon vuxen som är inblandad, det kan även vara äldre barn eller vem som helst.

– Jag vet att många säger att eftersom chatt inte pågår i verkligheten, i ett fysiskt rum, så kan inte de barn som är med bli skadade, säger Toss. Men hon tillägger att det inte stämmer, särskilt inte när yngre barn är inblandade. Hon menar att de kan komma till själslig skada, de kan få mardrömmar och oroas sig för något som hänt på chatten långt efter att det inträffat.

Anna Toss hävdar att barn ofta känner till vilka regler som gäller, det som föräldrarna kanske har pratat med dem om att de får och inte får göra på nätet, men det är inte alltid de verkligen förstår att ta det till sig.

– Barnen vet ofta vad som gäller, men de tänker att alla andra kan råka ut för någonting, men det gäller inte just mig just nu. De vet att någon kan utge sig för att vara 13 år fast han eller hon egentligen är 40, men de tror inte att det gäller just Linda, eller vem det nu är man chattar med för tillfället.

20 timmars praktik på Internet

Anna Toss uppmanar alla föräldrar att följa med sina barn ut på Internet.

– Jag tycker för det första att alla vuxna som har med barn att göra borde göra 20 timmars praktik på Internet. Inte nödvändigtvis bara tillsammans med barnen, jag tycker man ska vara modig och våga sig ut helt själv också, på egen hand, säger hon. Hon tycker dessutom att varje förälder bör skaffa sig ett eget krypin på Lunarstorm, ett eget ICQ-nummer och en egen MSN Messenger-identitet.

Enligt Toss ska man som förälder våga fråga barnen om de behöver hjälp, utan att för den skull sätta sig ner bredvid dem framför datorn och fråga: ”Vad gör du?”. Hon menar att det finns massor med olika sätt att få barn att vilja visa de vuxna, många gånger är det bättre att ta upp frågan vid ett helt annat tillfälle.

– Man kan till exempel fråga: ”Vad är det som är så himla kul med Internet egentligen? Det där Lunar, hur funkar det?” eller ”Kan vuxna också chatta, hur gör man då?”. Jag tror det är väldigt viktigt att göra det.

Internetakuten

Anna Toss berättar att hon och hennes medarbetare länge haft en önskan och en ambition som de av ekonomiska skäl ännu inte har lyckats realisera. Projektet har arbetsnamnet Internetakuten och skulle vara en sajt på svenska för barn och för vuxna, ett ställe dit de kan vända sig med frågor och erfarenheter kring saker de upplevt på Internet. Enligt Anna Toss finns det idag ingenstans att vända sig för den som behöver akut hjälp kring Internetrelaterade upplevelser.

– Det kan vara allt från att man har sett en väldigt otäck våldspornografisk bild, till att ens chattkompis, som man trodde var jämnårig, plötsligt bara vill prata om ens BH-storlek. Det behöver inte vara så stora saker, men barnen kan ändå behöva någon att prata med och berätta för. Vart tar man vägen om man har varit med om det, när det är det enda man kan tänka på, man kanske inte ens kan sova på nätterna därför att man ligger och tänker på detta. Vart tar man vägen då, frågar sig Anna Toss.

Hon menar att de ställen som idag finns på nätet dit barn och unga kan vända sig inte riktigt räcker. Rädsla Barnens Hotline tar emot anmälningar om barnpornografi på nätet, men som Anna Toss ser det händer det inte så ofta att barn kommer i kontakt med barnpornografi. Enligt henne är det snarare obehagliga situationer i samband med chatt eller diskussionsforum som är problemet för de barn och ungdomar som behöver någon att prata med.

– Då finns ju förstås BRIS, Barnens rätt i samhället, men det är ju inte heller rent Internetrelaterat, utan där tar man upp så många olika saker.

Anna Toss tror på en sajt dit både barn och vuxna kan vända sig

och få vägledning i frågor som rör sådant de själva eller deras barn har upplevt på nätet. En sådan sajt skulle ge information om vart man kan vända sig i olika frågor, bidra med länkar, telefonnummer och övrig kontaktinformation. Dessutom behövs en avdelning för frågor och svar där olika experter ger råd, till exempel en jourhavande psykolog som är knuten till sajten.

– Jag tror att vi måste vakna upp nu till det faktum att barn använder Internet i otroligt stor utsträckning, och de kommer att fortsätta göra det. Det kommer att hända dem en massa saker som vi inte riktigt har hunnit förutse ännu, men som vi måste ha beredskap för. Det får inte bara bli ett massa prat utan handling, vi måste sätta igång och göra saker, det är verkligen viktigt tror jag, säger Anna Toss.

Samarbete behövs

Hon ser stora möjligheter att samarbeta inom till exempel SAFT-projektet, och påpekar att det är viktigt med råd till både barn och vuxna.

– Jag tror att vi måste samla de här goda råden i till exempel Safe Use-guiderna, och hålla dem uppdaterade. Förebyggande råd, men framför allt akut hjälp, måste finnas lättillgängligt på en adress på nätet som folk kommer ihåg, dit både barn och vuxna lätt kan hitta.

Precis som tidigare talare håller hon med om att det inte är lätt att komma åt problemen som barn och unga kan möta på Internet. Hon menar att det är så många parter inblandade, med många led i distributionen av materialet och därför är samarbete ytterst viktigt.

– Alla vuxna måste samarbeta kring det här; branschen, skolan, föräldrarna, de som driver sajterna, operatörerna – ja alla. Vi kan inte skylla på varandra och säga att det borde vara si, eller i andra länder gör man så. Det måste vara ett totalt samarbete över alla gränser för att trygga ungarnas nätnärvaro. I grunden handlar det om samtal, att helt enkelt prata mycket om de här frågorna. Jag tycker det är varje vuxens ansvar att delta i detta samtal, avslutar Anna Toss.

Frågor till Anna Toss från publiken

– Det du säger tycker jag pekar på att barnen inte har något förtroende för vare sig föräldrar eller vuxna i skolan, att de måste vända sig någon annanstans för att berätta om de här otäckheterna som de har träffat på. Det är ju en ganska skrämmande bild som du målar upp av att de inte har någonstans att vända sig. Vi måste se till att barnen får förtroende för föräldrarna. Alla föräldrar är ju tyvärr inte engagerade i sina barn, och då måste skolan ikläda sig den rollen. Vi får inte förfasas över vad som finns på Internet, utan acceptera att ungarna har sett det, diskutera det och prata med dem. Men min erfarenhet är att det inte görs idag, istället sätter vi upp en massa regler, och så träffar ungarna på någonting när de bryter mot de där reglerna, får dåligt samvete och vågar inte berätta. Vi tacklar det från helt fel håll tycker jag.

Toss: Precis så tycker jag också. Jag hade inte tänkt säga något om skolan idag, jag tycker att den redan har fått så pass många kängor så de borde verkligen ha fattat vinken. Men det är klart att de här frågorna borde upp på schemat, givetvis. Men jag skulle tro att för att föräldrarna ska våga prata med barnen om de här sakerna, måste de ha mycket mer kunskap om vad Internet är, hur det fungerar, och också vad barn tänker på. När vi på Föräldranätet berättar för våra medlemmar att barnen på Barnens Internet pratar så mycket om till exempel sex, onani, kärlek och relationer som de gör i så unga åldrar, då är det många som nästan inte står ut med tanken. Det är så nytt och skrämmande för dem, speciellt för förstagångsföräldrarna.

– Det är intressant att det är så skrämmande och nytt med frågor som föräldrar och skola borde ha tagit upp med barn i alla tider, långt innan Internet kom. Alla etiska frågor, alla värderingsfrågor har sopats under mattan på grund av genans och besvärande känslor. På det sättet är det väldigt positivt att det kommer upp en massa skit på Inter-

net som tvingar oss att ta tag i de här frågorna en gång för alla.

– Jag är från skolan och jag måste säga att det känns som om föräldrarna gett upp sitt ansvar. Många är beredda att skaffa barn, men sedan är föräldrarna så stressade att de inte har tid att umgås med sina barn. Då säger man att skolan ska ta ansvar, men det är inte skolan som har fött fram barnen, det är faktiskt föräldrarna.

Toss: Vi hade en annan enkät på Barnens Internet som frågade barnen hur mycket tid de tycker att de har med sina föräldrar och hur mycket tid föräldrarna har för dem, om de tycker det är lagom eller för lite, vad de skulle vilja göra med tiden, och så vidare. Det är mycket intressant läsning. Det är helt klart så att många, både barn och föräldrar i lika stor utsträckning, upplever att de inte har tillräckligt med tid att prata med varandra. Och kanske är det så att när man haft en lång dag och plötsligt har, säg en kvart tillsammans, då kanske inte barnporr på Internet är det första man tar upp och pratar om.

Jag har full förståelse för det, men samtidigt är det kanske så att man måste hitta något sätt att prata om det naturligt, jag tror att en sådan här sajt kunde vara ett bra sätt. Som sagt, vi måste samarbeta, skolorna måste ta upp det här, branschen måste ta upp det. Det är jättebra när man skickar ut information tillsammans med datorer och med Internetabonnemang, jag tror att det är superviktigt att alla tar sin del av ansvaret.

Avslutande diskussion

Seminarier avslutas med en diskussion där samtliga närvarande inbjuds att delta. Ett urval av inläggen redovisas här.

Moderator Katti Hoflin inleder med att ställa frågan om vem som har ansvaret för att skydda de mindre barnen när det gäller Internet.

Ordet går först till *Anna Toss* som upprepar nödvändigheten av ett brett samarbete.

– Jag tycker det är tokigt när man säger att skolan inte kan ta hela ansvaret och att föräldrarna inte kan ta hela ansvaret. Självklart måste vi dela ansvaret emellan oss, alla vuxna måste ta ansvar i alla givna lägen, säger hon och tillägger att det i otroligt hög grad gäller även branschen, kanske de till och med måste gå i spetsen.

Ola Kallemur menar att Telia som operatör försöker ta sin del av ansvaret, men påpekar att det är fråga om ganska komplicerade avvägningar.

– Vi har en välutvecklad abuse-avdelning som arbetar med att ta emot anmälningar från våra och andras kunder när det gäller saker på Internet som är olagliga, eller skadliga för barn eller andra, så att vi kan agera. Vi kan stänga av kunder och stänga ned sajter, vi gör våra bitar, och vi arbetar förstås också med information. Men man måste komma ihåg att det är ofantligt stora informationsmängder som det handlar om på nätet, det går inte att hålla koll på allt material, det är rent praktiskt omöjligt.

Kallemur hänvisar till de mycket populära fildelningsprogram-

men, som bygger på så kallad peer-to-peer teknik, där användare kan kommunicera direkt med varandra och byta musik, bild- eller videofiler utan att gå via en central server.

– Ett sådant fildelningsprogram, till exempel Kazaa, har laddats ner från nätet över 200 miljoner gånger, och vid varje givet ögonblick brukar det vara ungefär 22–23 miljoner användare inne samtidigt för att byta filer med varandra. Att som operatör försöka hålla koll på den verksamheten är omöjligt, och om vi skulle försöka skulle vi behöva vara många miljoner anställda. Dessutom skulle inte jag vilja att en operatör gick igenom och höll koll på min Internettrafik och min e-post. Det skulle jag uppleva som klart integritetskränkande, säger Kallemur.

Cecilia Modig pekar på svårigheten att balansera mellan berättigad oro och moralpanik. Hon menar att precis som man inte får överdriva farorna med Internet får vi heller inte luta oss tillbaka i en allmän känsla av att det över huvud taget inte finns något som är farligt eller som man behöver oroa sig för på nätet.

– Är det så att vi alla håller på att gripas av någon sorts panisk rädsla för moralpanik? Det är som om vi alla numera tycker att vi ska ha en lugnande inverkan på någon, jag vet inte vem. Vem polemiserar vi egentligen emot? Vi antar att man förr i världen oroade sig i onödan för saker och ting som sedan inte visade sig vara särskilt farliga, som till exempel Alice Babs. Men det betyder ju inte att det inte fanns faror förr i världen, det fanns ju massor av faror.

Enligt Modig är problemet att vi tenderar att oroa oss för fel saker, när vi ser tillbaka på historien visar det sig ofta att vi borde ha oroat oss för någonting annat.

– Medan vi oroade oss för kioskdeckarna sprang unga män omkring i Berlin och slog folk på käften. Då sa man: "Äsch, så där har unga män alltid gjort". Ingen tog den där Hitler på allvar, han sågs bara som en skämtfigur. Nu efteråt, med facit i hand är det klart att det var dumt att vi oroade oss för kioskdeckarna, vi borde ha oroat oss

för andra saker. Men det är inte så att vi ska sluta att vara oroliga, det vore förskräckligt om föräldrar slutade oroa sig för sina barn. Det har föräldrar alltid gjort, och kommer alltid tvingas göra, för det är, har varit och kommer alltid att vara farligt att vara ung.

Cecilia Modig anser att det är dags att fundera på hur vi ska lära oss att oroa oss för rätt saker, och hon säger sig se tre olika områden som föräldrar alltid har en tendens att undervärdera.

– Det ena är droger, alkohol framför allt, något vi vuxna ofta själva använder och tycker är ganska trevligt, därför tenderar vi att inte riktigt förstå hur farligt det är. Det andra tror jag är våld, och det tredje är till exempel rasism.

Modig upprepar att det inte är medierna i sig som är farliga, utan innehållet i dem. Just diskussioner kring medieinnehåll är en fråga hon anser bör ägnas stor omsorg.

När det gäller frågan om medier kontra innehåll får hon medhåll från *Stig Roland Rask*.

– Just därför att tillvaron är farlig måste vi fokusera på rätt saker och inte bara fokusera på rätt ämnen, utan även på rätt åtgärds paket, säger han.

Rask tycker att det är intressant hur vi när det gäller Internet, det nyaste av alla nya medier, har så svårt att separera kommunikationsmöjligheten från det innehåll vi kommunicerar. Han gör ett par jämförelser för att illustrera resonemanget.

– Posten kan till och med leverera paket som innehåller sprängmedel, som spränger bort fingrar på folk, men inte ställs Posten till ansvar för det, säger han och fortsätter berätta om ett fall för ungefär ett år sedan, när en ung flicka i en sydsvensk stad råkade illa ut efter att ha satt upp en liten annons på ICA-butikens anslagstavla om att hon ville sitta barnvakt. Hon fick svar på annonsen och det slutade så illa att hon kvarhölls av en man och utnyttjades.

– Pressen rapporterade naturligtvis om händelsen, men ingenstans i den debatt som följde pratade man om ICA-butiksinnehava-

rens ansvar när han tillhandahöll denna anslagstavla, och ingenting om den fabrik som tillverkar annonstavlor som sprids i både ICA- och Konsumbutiker över hela landet. Man nämnde ingenting om byggföretaget som hade byggt ICA-butiken där anslagstavlan satts upp, ingenting om den enskilde byggmästaren som byggde den, ingenting om kommunen som upplät tomtmark där man kunde bygga en ICA-butik.

Moderator: Okej, vi förstår poängen.

Stig Roland Rask: Men varför tycker vi att detta är så absurt, när vi diskuterar Internet är ju debatten just sådan?

Anna Toss kommenterar Rasks exempel.

– Jag förstår inte vart du vill komma. Ska vi för den skull inte vara oroliga för att barn sätter upp lappar på anslagstavlor och säger att de vill vara barnvakt?

– Jo, det är precis det vi ska oroa oss för. Men är det det vi gör? Vi oroar oss för att anslagstavlor finns, vi oroar oss för att inte ICA-butiken tar ansvar för vad som står där, och så vidare, säger Rask.

En av deltagarna i publiken, *Charlotte Lilliestierna Ehrén*, från Sveriges Branschförening MDTS – Multimedia, Dator och TV-spel, ger sig in i debatten.

– Jag jobbar i en bransch som är relaterad till Internetbranschen och som tidvis är ganska utskälld. MDTS är de svenska dator- och TV-spelsdistributörernas och förlagens organisation. Som bransch hamnar vi ganska ofta i blåsväder på grund av innehållet i de spel som distribueras i butiker och online. Vi ser naturligtvis från branschens sida ett problem i att vi blir utskälda och kritiserade för innehåll som inte i första hand riktar sig till barn och ungdomar, men som ändå hamnar hos barn och ungdomar i stor utsträckning, berättar hon.

Lilliestierna menar att branschen naturligtvis har ett ansvar för att informera om innehållet i spelen, inte minst med tanke på att så många föräldrar har dålig kontroll över vilka spel deras barn spelar,

både på nätet och hemma. Enligt Lilliestierna har ungdomar mycket bra kännedom om vad spelen innehåller, ofta vet de det långt innan spelen kommer ut på marknaden. Däremot anser hon att föräldrar och personal i skolan och på fritidshem är alldeles för dåligt orienterade i ämnet.

– Ofta är det de som förser barnen med deras första ingångar till IT-världen, men de vet inte vad spelen innehåller. De tar sig heller inte tid att titta på det. De tar sig inte tid att värdera huruvida ett visst spel är lämpligt eller inte, säger Lilliestierna och berättar att den europeiska dator- och TV-spelsbranschen i samarbete med olika myndigheter utarbetat ett gemensamt åldersmärkningssystem som kommer att träda i kraft under år 2003.

– Poängen är att det vi kan göra som bransch är att vara ganska öppna med vad spelen faktiskt innehåller, och informera om det så mycket som möjligt. Det hjälper dock inte så länge vi har en piratkopieringsgrad i Europa som ligger på 65–70 procent. Då kan vi informera på boxarna hur mycket vi vill, informationen kommer ändå inte att nå dem som behöver ha den, det vill säga de som ska fatta beslut framför allt för de yngre barnen, påpekar Charlotte Lilliestierna Ehrén.

Förutom att vuxna tar sig tid att undersöka spelens innehåll menar hon att det är viktigt att komma ihåg att vi vet väldigt lite om hur barn och unga påverkas av till exempel våld i datorspel.

– Som vuxna är vi rädda för att våra barn och ungdomar ska få dåliga värderingar, vi är rädda för att våld i spel ska påverka barn och ungdomar att gå ut och slå varandra på käften. Men frågan är om detta händer i verkligheten? Det vet vi väldigt lite om, och det är någonstans där vi måste börja. Jag skulle vilja se mycket mer av öppen debatt, moraldebatt, men inte mer av förbud och lagstiftning, för det hjälper inte. Oroa oss ska vi naturligtvis göra, vaksamma ska vi också vara, men frågan är om det här kommer att påverka våra barn och ungdomar negativt? Vi fokuserar hela tiden på det som är läskigt, far-

ligt, otäckt, men vi får inte glömma att det är mycket få barn som faktiskt råkar illa ut. Och de som gör det, de nås tyvärr inte av de här skyddssystemen i alla fall, avslutar Charlotte Lilliestierna Ehrén.

Mats Kumlien menar att tendensen att lägga sig totalt platt inför utvecklingen och acceptera vad som helst i förlängningen kan leda till slutsatsen att det inte finns något man kan göra eftersom frågorna är så komplicerade. När det gäller diskussionen om moralpanik anser han att det har ett värde i sig att diskutera var brytpunkterna går och vilka positioner som finns, det är först när den moraliska paniken går över i panikåtgärder det kan bli problem.

– Visst ser vi ett löjets skimmer över tidigare epoker som har missförstått sin samtid. Men se till exempel på när järnvägen kom, den lämnades inte vind för våg utan verksamheten var mycket detaljreglerad när det gällde ansvar, säkerhet, komfort och så vidare. Ni minns väl att det fanns skyltar om att man inte skulle öppna dörren när tåget var i rörelse, och så vidare. Det finns ju möjlighet att på den nivån lägga in krav på både producenter och distributörer, via lagstiftning om upplysning och kvalitet, säger Mats Kumlien.

Ola Kallemur håller med om att det behövs insatser, men betonar åter igen att det inte har med tekniken att göra, det vill säga kommunikationsformen Internet.

– Precis som jag sade tidigare så skulle jag inte släppa in mina barn på ett bibliotek och låta dem plocka åt sig vilka böcker de vill. Det behövs ju vuxeninsyn i det som görs, från operatörerna i viss mån men framför allt från skola och föräldrar. Gå till exempel in på Barnens Internet och visa de bra webbplatserna som barn kan vara på i stället för att säga att det här får du inte göra på nätet. Det är i alla fall så jag gör hemma med mina barn, jag visar upp bra portaler, bra sajter med bra barninnehåll, för då har de någonstans att gå, säger Kallemur.

En deltagare i publiken undrar hur Telia hanterar pornografi på nätet.

– Jag skulle bara vilja veta om Telia stänger ner porrsajter i sitt nät? Jag har hört att Utfors gör det, men hur gör Telia?

Ola Kallemur: Nej, det stämmer inte att Utfors stänger ner porrsajter. Det jag nämnde tidigare är att vi på Telia nyligen tog ett beslut om att stänga ner delar av våra nyhetsgrupper, de så kallade binärgrupperna, där deltagarna tidigare kunde posta filer till varandra.

Nicklas Mattsson påpekar att det inte finns någon operatör som stänger av sajter med pornografiskt innehåll.

– Porren flödar på alla operatörers nät, och dessutom i tidningskioskerna runt om i landet, för att inte tala om hur det är hemma hos folk, säger Mattsson.

Ola Kallemur: Frågan om porr på Internet är intressant. Det är något vi har brottats med länge på Telia. Många av de operatörer som är verksamma i Sverige tillhandahåller pornografi även i rollen som innehållsleverantörer. Det gör inte vi på Telia, det har vi tagit ställning mot. Men att gå därifrån till att förbjuda enskilda användare att lägga upp porr eller skicka porr till varandra är ett enormt stort steg, det skulle innebära att vi säger att det är förbjudet med porr i Sverige, och det vet vi ju alla att det faktiskt inte är. Men vi gör en hel del saker på Telia, både utifrån de anmälningar som kommer in och utifrån sådant som vi själva tar reda på. Vi har en mycket aktiv abuseverksamhet. Men det är skillnad på att göra det man kan, för det gör vi, och att ta ansvaret för allt som finns på Internet. Det är omöjligt att göra. Vi agerar där vi kan agera, när vi har stöd av lagen eller för att det är saker som är till skada för människor.

– Diskussionen kan kännas lite kontraproduktiv när man frågar sig vem som har ansvaret, fortsätter Kallemur. Det enda man kan vara säker på är att alla kan luta sig tillbaka och säga ”det är inte jag”. Men var och en för sig har en liten bit av ansvaret, det enda sättet att få en bra miljö för barn att verka i på Internet är just samarbete.

Ytterligare en deltagare ur publiken, *Mats Albinsson* från Rädda Barnens Hotline, kommenterar diskussionen.

– Jag känner att vi har en enorm kunskap samlad inne i det här rummet, det ska vi vara glada över och jag hoppas att vi kan samlas fler gånger. När vi pratar om barn som blir utsatta på nätet, som jag ser alltför ofta i mitt arbete, så finns det en enorm kunskap i det här landet om det. Rikskriminalpolisen står upp till knäna i sådana här fall, men det finns tyvärr väldigt lite tid för forskning. Vi har hittills haft ungefär tio fall om året där barn blir utsatta via communities. Om man kan tala om någon fördel i ett sådant sammanhang så är det att det förhoppningsvis finns en mängd information sparad som det går att forska kring. Ofta handlar det om mycket marginaliserade barn, barn som inte har det sociala skyddsnät som vanliga barn har. Därför är det viktigt att vi lär oss att kunna hitta dessa barn i framtiden, innan de utsätts för övergrepp, menar Mats Albinsson.

Hugo Suazo från Vattmyraskolan i Järfälla har en kommentar till hur skolan har hanterat frågan om elevernas Internetanvändning.

– Jag måste säga att jag håller med Stig Roland Rask när han säger att det har gjorts ganska mycket inom skolan, inte så mycket när det gäller teknik men mycket från etisk och moralisk synpunkt. Vi har arbetat med ITIS-projektet och andra liknande grupprojeckt och har kommit fram till mycket bra resultat. När det gäller diskussionen om filter eller inte filter på skolans datorer tror jag att vi måste bygga upp en sorts förtroende. Det handlar om att barnen måste lära sig att hantera den information som finns på Internet och vara kritiska till källan. Precis som att när man går in på biblioteket om man ska forska om Irland – det finns 100-tals olika författare som har skrivit om Irland – så passar en av dem bäst för mitt arbete. Jag tror att vi måste lita ganska mycket på våra barn och ge dem kunskap att försvara sig mot till exempel rasism eller pedofiler på nätet. Jag tror inte att det hjälper att ha många regler eller att stifta lagar.

Nästa kommentar från publiken kommer från en *representant för RFSL* – Riksförbundet för sexuellt likaberättigande.

– Jag tyckte dagen började bra med tal om Barnkonventionen och

vad den innehåller i den här frågan. Där står just att barn har rätt till information som upplyser dem i deras sociala utveckling och så vidare och att de samtidigt har rätt till skydd mot sådant som är skadligt. Men vi har egentligen inte diskuterat vad vi bedömer som ramar för vad som är skadligt och vad vi tycker är bra, och jag tror att det varierar redan i det här rummet, men ännu mer mellan länder. Jag kan tänka mig att man till exempel i Italien skulle protestera mot en sajt som propagerar för kondom användning eller hur man skyddar sig mot sexuellt överförbara sjukdomar, medan vi här i Norden nog tycker att det är kunskaper som barn och ungdomar inte tar skada av. Abort är en annan sådan fråga där vi kanske också skulle tycka att det är bra att känna till vart man kan vända sig om man har råkat ut för oönskad graviditet. Homosexualitet är en annan fråga, givetvis. Så den här moralpaniken som har nämnts tidigare, ja, vilken moral diskuterar vi? Dessa ställningstaganden blir inte minst viktiga i diskussionen om filter i svenska skolor. Om vi börjar diskutera att filter i skolan är bättre än ingenting, då tycker jag det är moralpanik. Då stoppar vi ungdomar från att få vettig information om saker som i högsta grad berör deras liv.

Stig Roland Rask menar att vi måste lära oss hantera det faktum att Internet är en del av vårt samhälle. Han ser det som att samhället i och med Internet fått många fler röster.

– Allt som sägs kan också sägas emot, kanalerna är många idag. Det är det samhälle som våra barn och ungdomar växer upp i, och jag tycker att nätet symboliserar just detta mångfacetterade informationssamhälle där så mycket sägs och där så många röster kommer från så många håll. Vi kommer från ett samhälle som har varit ganska uniformt och ganska unisont, där vissa värderingar var mer givna, och vi tog dem för givna kring vissa centrala demokratiska principer. Idag får våra barn och ungdomar inte alls den typ av guidning som man fick för bara en eller två generationer sedan. Värderingar är efterfrågade, men samtidigt så finns de ju inte där.

Stig Roland Rask känner inte någon moralpanik, men däremot en oro för att våra humanistiska värderingar ska naggas i kanten och tunnans ut i det nya informationssamhället.

– Våra centrala värderingar, det som utgör grundstommen i hela vårt demokratibygge, måste värnas och försvaras för att överleva på nätet. Det jag försökte illustrera med min jämförelse tidigare var att det handlar om ett innehåll som vi måste försvara, och vi måste försvara det lutade mot våra humanistiska värden och demokratiska principer. Om sedan detta innehåll kommer från Stockholms Filmfestival, Internet, Pressbyråkiosken, eller via Kanal 5, TV3 eller ZTV är en underordnad fråga. För ska vi diskutera Kanal 5 den ena dagen och Internet nästa dag och Stockholms Filmfestival den tredje dagen så kommer vi att fastna i en massa formfrågor, i teknikaliteter, och åter tappa bort det som vi borde koncentrera oss på, nämligen vilka värderingar det finns i innehållet.

Avslutningsvis går ordet till *Ann Katrin Agebäck*.

– Jag vill avsluta med att mycket kort säga att ett delat ansvar tyvärr brukar innebära att ingen tar detta ansvar. Jag vet att det just nu sitter representanter här från myndigheter, från departement, från skola, från ideella organisationer och från föräldrar, vilket många av oss är. Jag tror att det är viktigt när vi går härifrån i dag att faktiskt tänka precis tvärtom; vad kan jag från mitt perspektiv göra kring det här? Hur kan vi och jag bidra till någonting? Jag nämnde inledningsvis SAFT-projektet som precis ligger i startgroparna. SAFT-projektet kommer inte att kunna lösa alla problem i världen kring Internet, men det kan möjligen, om det utvecklas rätt, bli ett sorts paraply under vilket vi kan samla många av de krafter som vill arbeta för ett säkrare Internet bland barn och ungdomar, utan förbud och censur.

Med det sagt tackar Ann Katrin Agebäck alla som deltagit under dagen och förklarar seminariet avslutat.

Bilaga I

Länkar till webbplatser som nämns i referatet

Ulrika Sjöbergs doktorsavhandling Screen Rites

http://www.hh.se/hos/forskning/projekt/Screen_Rites.htm

Rapporten Nettsvermere i PDF-format

<http://www.filmtilsynet.no/Doks/Rapporter/Nettsvermere.pdf>

Lunarstorm

<http://www.lunarstorm.se>

Rädda Barnens Hotline mot barnpornografi

<http://www.rb.se/hotline/>

Rikspolisens IT-brottsrotel

<http://www.polisen.se/PSUser/frameset.jsp?nodeid=1461&pageversion=1>

MSN Messenger

<http://messenger.msn.se/>

Hotmail

<http://www.hotmail.com/>

Rädda Barnens sidor om Barnkonventionen
<http://www.rb.se/www/sv/Barnkonventionen>

The UNESCO International Clearinghouse on Children,
Youth and Media.
<http://www.nordicom.gu.se/unesco.html>

Stiftelsen Expo
<http://www.expo.se>

Yttrandefrihetsgrundlagen
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19911469.HTM>

Ecpat Sverige
<http://www.ecpatsweden.org>

Sveriges Konsumentråds projekt om Barnreklam
<http://www.barnreklam.nu>

Forskningsnätverket Barn som aktörer
<http://www.jur.uu.se/forskning/barn/>

Kollegiet
<http://www.kollegiet.com>

Telias Abuseavdelning
http://www.telia.se/bvo/info/gen_info_bred.jsp.html?OID=Missbruk&CID=-536904674

Kazaa
<http://www.kazaa.com>

Föräldranätet
<http://www.foraldrar.com>

Barnens Internet
<http://www.barnen.com>

ICQ
<http://www.icq.com>

Sveriges Branschförening MDTS- Multimedia, Dator & TV-spel
<http://www.mds.se>

Svenska IT-företagens Organisation (IT-Företagen)
<http://www.itforetagen.se>

BitoS – Branschföreningen för innehålls- och tjänsteleverantörer
på onlinemarknaden i Sverige
<http://www.bitos.org>

SAFT-projektet
<http://www.saftonline.org>

Bilaga II

IT-kommissionen och Våldsskildringsrådet inbjuder till

Barnens nät – Nätets barn

– ett kunskapsseminarium om barns och ungdomars Internetvanor

Tid: Måndag 25 november 2002 kl. 9.00 – 16.00

Plats: Rosenbads konferenscenter, Drottninggatan 1, Stockholm

Hur och varför använder unga människor Internet? Vad är positivt och lockande? Vad kan vara riskfyllt eller olämpligt att komma i kontakt med? Hur kan man skapa en säkrare användning av nätet – för att bättre framhäva dess positiva sidor? Vem bör och kan ansvara för detta – föräldrar, skola, bransch, myndigheter?

För att besvara och diskutera dessa frågor inbjuder IT-kommissionen och Våldsskildringsrådet till ett seminarium. Seminariet består av föreläsningar med forskare och yrkeskunniga, en ungdomspanel som berättar och svarar på frågor samt paneldebatter för diskussion mellan inbjudna experter och publiken.

Seminariet vänder sig till alla som i sitt arbete kommer i kontakt med frågor om barns och ungdomars Internetanvändning och hur man genom olika lösningar kan utveckla en säkrare användning av nätet.

Seminariet kommer även att presentera SAFT, ett nystartat EU-projekt om säkrare användning av Internet bland barn och ungdomar, där Våldsskildringsrådet ingår som partner från svensk sida.

Seminariet är kostnadsfritt, men antalet platser är begränsat. Vi ber dig därför anmäla ditt deltagande snarast, men senast den 18 november. Anmälan är bindande. Anmäl dig redan idag via IT-kommissionens webbplats: www.itkommissionen.se/kontakt

Detaljerat program kommer inom kort att presenteras på arrangörernas webbplatser www.itkommissionen.se respektive www.sou.gov.se/valdsskildring

Välkommen!

Barnens nät – Nätets barn

– ett kunskapsseminarium om barns och ungdomars Internetvanor

Tid: Måndag 25 november 2002

Plats: Konferenscenter Rosenbad, Drottninggatan 1, Stockholm

PROGRAM

Moderator: *Katti Hoflin*

08.30 – 9.00 Registrering och kaffe

09.00 – 09.15 *Ann Katrin Agebäck*, Vårdsskildringsrådet och *Christer Marking*, IT-kommissionen hälsar välkommen till dagens seminarium.

TEMA 1: VAD GÖR BARN OCH UNGDOMAR PÅ INTERNET?

09.15 – 09.35 *Ulrika Sjöberg*, lektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Högskolan i Halmstad presenterar sin aktuella avhandling *Screen Rites* som handlar om hur barn och ungdomar använder sig av datorspel, Internet och TV i vardagen.

09.35 – 09.55 *Taran Bjørnstad*, medievetare och forskare presenterar rapporten *Nettsvermere* – en norsk, kvalitativ studie av ungdomars Internetvanor skriven på uppdrag av Statens Filmtilsyn i Norge.

09.55 – 10.15 *Johan Forsberg*, informationsansvarig på Lunarworks AB presenterar *LunarStorm* – Sveriges största mötesplats för ungdomar. Varje vecka möts en dryg miljon ungdomar på nätet för att se, synas och påverka sin omgivning. Vad gör de, vad diskuterar de, och vad ställer det nya kommunikationssamhället för krav på vuxen världen?

10.15 – 10.45 *Ungdomspanel*

Elever från Broängsskolan i Tumba diskuterar sina Internetvanor med moderator och presentatörerna från tema 1.

10.45 – 11.15 Kaffe

TEMA 2: VAD BEHÖVER BARN OCH UNGA SKYDDAS FRÅN PÅ INTERNET – OCH VARFÖR?

11.15 – 12.30 **Öppen debatt och diskussion, deltagare i panelen:**
Cecilia von Feilitzen, medieforskare vid Södertörns högskola
Charlotte Hedin, generalsekreterare för Sveriges konsumentråd
Helena Karlén, generalsekreterare ECPAT Sverige
Nicklas Mattsson, kreativ chef på Jarowskij Media
Cecilia Modig, Rädda Barnen samt ordförande i Vårdsskildringsrådet
Stieg Larsson, sekreterare för Stiftelsen Expo
Fredrik Svensson, rektor på Broängsskolan i Tumba

12.30 – 13.30 Lunch

**TEMA 3:
KAN MAN SKAPA EN SÄKRARE ANVÄNDNING AV INTERNET
– OCH VEM ÄR I SÅ FALL ANSVARET?**

13.30 – 13.50 Lagstiftningens dilemma

Mats Kumlien, lektor i rättshistoria vid Uppsala universitet och deltagare i forskningsprogrammet Barn som aktörer.

13.50 – 14.10 Internet i skolan – problem och möjligheter

Stig Roland Rask, ansvarig för tema ”Etik och källkritik på Internet” vid KK-stiftelsens webbsatsning Kollegiet.

14.10 – 14.30 Ny teknik blottlägger gamla problem

Ola Kallemur, PR-chef på Telia Internet Services

14.30 – 14.50 Följ med barnen till Internet!

Anna Toss, chefredaktör på Föräldranätet

14.50 – 15.10 Kaffe

15.10 – 16.00 Slutdiskussion

Bilaga III

SAFT – för säkrare användning av Internet bland barn och unga

SAFT – *Safety, Awareness, Facts and Tools* – är ett europeiskt projekt för säkrare användning av Internet bland barn och ungdomar. Projektet stöts med motsvarande cirka 12 miljoner kronor av EU:s Internet Action Plan. Från svensk sida är Våldsskildringsrådet partner, övriga deltagarländer är Norge, Danmark, Island och Irland. SAFT syftar till att öka medvetenheten om både fördelar och faror med Internet. Målgrupper är föräldrar, barn och ungdomar, lärare och massmedia. Projektet inleds med en kvantitativ studie av användarvanor och upplevelser av innehåll på Internet, riktad mot föräldrar samt mot barn och ungdomar mellan 9 och 16 år. Resultatet bildar grund för projektets utformning och innehåll.

Parallellt byggs ett nationellt nätverk upp med Internetindustrin och berörda myndigheter och ideella organisationer. En nationell hemsida ger aktuell kunskap och relevanta länkar i ämnet. Internetindustrin distribuerar en Safe Use Guide till Internetanvändarna. Ett utbildningspaket kring Internetanvändning framställs för lärare/elever och barn/föräldrar. I oktober 2003 anordnas en internationell Safe Use-konferens i Stockholm, dit samtliga EU-länder och kandidatländer inbjuds.

För mer information besök Våldsskildringsrådets webbplats,
www.sou.gov.se/valdsskildring/eu.htm eller SAFT-projektet, på
www.saftonline.org

Eller kontakta:

Karin Larsson, tel: 08-405 19 55,

e-post: karin.larsson@culture.ministry.se

Ann Katrin Agebäck, tel: 08-405 30 21,

e-post: ann-katrin.ageback@culture.ministry.se

Väldskildringsrådet

KOMMISSIONEN

S A F T

